

Lantbrukslärarnas organisationer 1918–2005

Lantbrukslärarnas organisationer 1918–2005

Lantbrukslärarnas organisationer 1918–2005

– en minnesskrift

*Karl-Henrik Höckerfelt, Bertil Larsson,
Thure Sjödahl och Axel Ullerås*

Naturbrukslärarnas förening

Omslagsbilden togs vid det nordiska lantbrukslärmötet på Kvinnersta 1972. Lägg märke till de många deltagarna! Dessa möten var förr mäktiga manifestationer av nordisk samhörighet. I andra raden nedifrån på bokens baksida ses honoratiores i centrum – jordbruksminister Ingemund Bengtsson och rektorn för Lantbrukshögskolan professor Lennart Hjelm med Kvinnerstas husmor Iris Hedbrant mellan sig. Lärareföreningens ordförande Jan Pehrson är nästa man. Som nummer tre och två från höger i samma rad står värdparet Birgit och Birger Bengtsson med LRFs förbundsordförande Erik Jonsson snett upp till höger i fjärde raden. Foto: Kangedals

© Författarna och Naturbrukslärarnas förening
Grafisk form: Mart Marend, Bokprojektet AB
Tryck: Tallinna Raamatutrükikoda, Eesti 2007
ISBN 978-91-633-0561-0

Innehåll

Förord	7
En förening med många namn.	9
Från Svenska Lantmannaskolornas Lärareförening till Naturbrukslärarnas förening	9
Lärareföreningens ändamål	12
Främjandet av lantbruksundervisningen	14
Lärareföreningen som bidragsgivare	22
Lärareföreningen och läromedlen	24
LTs förlag	26
Agrodidactförmedlingen och Naturbrukslärarnas forum	32
Vidareutbildning och fortbildning	37
Internationella kontakter	40
International Joint Course on Agricultural Education, Joint Course	40
Fackföreningsverksamheten	50
Ur verksamhetsberättelser och årsmötesprotokoll	59
Sommarmöten och nordiska lantbrukslärmöten	69
Sommarmöten	69
Nordiska lantbrukslärmöten	70
Mötesförteckning	70
Lantmästarna som lantbrukslärare	79
Naturbruksundervisning – en tillbakablick	82

Skolreformer under femtio år	86
Kursformer, läroplaner, huvudmän och myndigheter	86
1950-talets lantbruksundervisning – en bakgrundsbild	86
Omorganisation och tydligare utbildningsgång från 1963	88
Gymnasiereformen 1971 och linjetiden	90
Skolreformerna från 1988 och programtiden	94
Ny roll för kommunerna och andra huvudmän	98
Nedlagda, förändrade eller nyetablerade skolor	99
Ordförandelängd	101
Förkortningar och begrepp	102
Källor	103

Förord

Detta är en minnesbok över Naturbrukslärarnas förening som såg dagens ljus den 28 mars 1918 på hotell Kronprinsen i Stockholm, då under namnet Svenska Lantmannaskolornas Lärareförening. Den 13 augusti 2005 konfirmerade årsmötet på Naturbruksgymnasiet Munkagårdsskolan i Tvååker ett tidigare beslut att föreningen skall avvecklas. Verksamhetsåret 2004 blev därmed föreningens sista. Mellan 1918 och 2004 hann det bli hela 87 år – en ansevärd ålder för en förening.

Vid årsmötet 2005 beslutades det att en skriftlig dokumentation av föreningens verksamhet skulle framställas. ”En arbetsgrupp bestående av Bertil Larsson, sammankallande, Göran Barkevall och Karl-Henrik Höckerfeldt sammanställer dokumentationen. Arbetsgruppen har rätt att adjungera ytterligare deltagare.” Arbetsgruppen har sökt lösa den svåra men angelägna uppgiften efter fattig förmåga. Vägledande principer har varit att redovisa hela perioden 1918–2005 och att spegla verksamheten och besluten mot bakgrund av stadgarna och skolreformerna under de senaste 50 åren.

För de första 50 åren, 1918–68, är tillgången till källmaterial begränsad. Till vårt förfogande har funnits dels uppsatsen *En återblick på föreningens verksamhet under en gångens tid i Svenska Lantmannaskolornas tidskrift 1930*, dels en minnesskrift med anledning av föreningens 50-årsjubileum 1968, *Svenska Lantbruksskolornas Lärareförening 50 år, 1918–1968*. Tiden efter 1968 är rik på källmaterial i form av olika handlingar som protokoll med mera. Minnesbilderna av vad som skedde är också klarare.

Lärareföreningen, bland lantbruksskolefolk kallades den så, var ingen renodlad förening för lärare och skolfolk. Till en början var den mera en förening för själva skolorna än för dess personal – det var en skolförening. Med tiden växte rollen som fackförening sig allt starkare, dock utan att dominera verksamheten.

När föreningen var i sin krafts dagar, säg efter de första 50 åren, var den en mäktig kraft i svenskt lantbruksskoleväsende. Ingen skolfråga avgjordes innan föreningen sagt sitt!

Föreningen har haft många strängar på sin lyra, bland annat förlagsverksamhet som sedan överläts på LTs förlag. Genom alla år har föreningen haft ett fruktbart samarbete med förlaget, vilket ett stort antal lärobokstitlar vittnar om.

För en lärarförening är medlemmarnas arbetsvillkor den viktigaste frågan. Dessa beskrivs här av den mångårige läraren Axel Ullerås.

1984 ingick Svenska Lantbruksskolornas Lärareförening fusion med Sveriges Lantbrukslärares Förening (SLF) företrädd av Thure Sjödahl, som beskriver denna förenings tillkomst och utveckling fram till sammanslagningen.

En viss överlappning mellan artiklarna är oundviklig liksom att en del kan ha lämnats oberättat. Vi ber om överseende med detta och andra brister när det gäller våra försök att rätt återge Naturbrukslärares förenings historia.

Arbetsgruppen vill för sin del varmt tacka dem som på olika sätt bidragit till och underlättat arbetet med denna bok. Ett särskilt tack till Anna Greta Stenung, mångårig medarbetare på LTs förlag, som även redigerat denna bok.

Så vill vi avslutningsvis överlämna boken till de kära läsarna. Vi hoppas den ger uppbyggelse, nöje och tacksamhetstankar till alla dem som genom uppoffrande arbete i föreningen främjat lantbruksundervisningen och villkoren för dess lärare.

Skara och Enköping i juni 2006

Karl-Henrik Höckerfelt

Bertil Larsson

En förening med många namn

Av Karl-Henrik Höckerfelt

Från Svenska Lantmannaskolornas Lärareförening till Naturbrukslärares förening

I begynnelsen hette vår förening **Svenska Lantmannaskolornas Lärareförening** och bildades vid en sammankomst på hotell Kronprinsen i Stockholm torsdagen den 28 mars 1918. Då fanns redan Sveriges Lantbrukslärares förening som startat 1905, och någon kanske tycker att det nu blev inflation i föreningar på lantbruksläraresidan. Dock var det så att denna förenings medlemskår var alltför heterogen för att kunna tillvarata intressena för medlemmarna vid lantbrukets skolor effektivt. Förutom lärare rymde föreningen konsulenter och andra tjänstemän inom jordbruksforskningen och den högre jordbruksförvaltningen. Det sammanhållande kittet var utbildningen – alla var agronomer. Den nybildade Svenska Lantmannaskolornas Lärareförening var medlem i, och samarbetade med, Sveriges Lantbrukslärares förbund och hade många verksamheter i sitt program, även fackliga.

1963 upphörde beteckningen lantmannaskola och ersattas med begreppet lantbruksskola, som blev gemensamt för lantbruksskola, lantmannaskola och jordbruksskola. Lantbruksskolan var av den äldre skolformen, som startade 1834. Den första lantmannautbildningen som var kopplad till en folkhögskola startade 1876 och jordbruksskolorna – jordbrukets yrkesskolor – kom igång 1928. Lantbruksskolorna hade till huvuduppgift att utbilda lantbruksbefäl, de var rättareskolor, medan

lantmannaskolorna framför allt utbildade bönder. Jordbruksskolorna var främst avsedda för pojkar, 14–17 år gamla, med annan bakgrund än jordbrukarhem. Lantmannaskolorna kom med tiden att bli den helt dominerande skolformen och stod också för den stora utbildningsvolymen. När skolorna bytte namn ändrade föreningen sitt namn till **Svenska Lantbruksskolornas Lärareförening**.

1984 ingicks fusion mellan Svenska Lantbruksskolornas Lärareförening och Sveriges Lantbrukslärares Förening, vars medlemmar var lantmästare och yrkeslärare vid lantbruksskolorna sedan 1971, då nya gymnasieskolan infördes. Lantmästarna har sedan dess utgjort en viktig lärargrupp och på s 79 beskriver Thure Sjødahl SLF:s verksamhet. Efter bildandet av Agrifacks lärareförening, dit de fackliga frågorna överfördes, hade det blivit lättare att nå ett samgående. Ordföranden Eric Oldgren skriver i verksamhetsberättelsen för 1984: ”Händelsen kan betraktas som historisk och final på en långvarig och segsliten procedur sedan 70-talets början.” Se även s 61. I augusti samma år ändrade de sammanslagna föreningarna namnet till **Lantbrukslärares förening**.

I styrelsen ingick lika många agronomer/adjunkter som lantmästare/yrkeslärare. Liksom tidigare var föreningen dock öppen för både lärare och skolledare inom JST-området. Någon kanske tycker att det borde vara upplagt för konflikter mellan de olika medlemskategorierna, som ju hade olika facklig hemvist. Men den fusionerade föreningen var en intresse- och kamratförening, som hade viktiga arbetsuppgifter för medlemmarnas bästa men framför allt för lantbrukets yrkesutbildningar. Olika uppfattningar i fackliga frågor hade lagts åt sidan och fick sina lösningar i annat forum. Arbetet koncentrerades helt på att få en slagkraftig yrkesideell förening.

Föreningens namn ändrades från och med årsmötet 1993 till **Naturbrukslärares förening**, i samband med att lantbrukets skolor breddade sin verksamhet och naturbruksskolorna i och med naturbruksskolereformen blev naturbruksgymnasier.

Sedan början av 2000-talet finns det ytterligare två föreningar inom naturbruksområdet med tyvärr snarlika namn: Naturbruksskolornas förening som är en förening för arbetsgivarna och Naturbrukslära-

förbundet som är en fackförening. De skall alltså inte förväxlas med Naturbrukslärares förening – alla namnändringar till trots kallad **Lärareföreningen** – som denna skrift handlar om.

Lärareföreningens ändamål

Av Karl-Henrik Höckerfelt

En förenings verksamhet regleras genom dess stadgar. Jag har inte tillgång till Lärareföreningens första stadgar, men väl de som antogs 1963 med anledning av de stora förändringar som vidlådde lantbrukets skolor detta år. Den 1 juli fastställdes en ny skolstadga och även andra förändringar ägde rum. I § 1, ändamålsparagrafen, står att föreningen ska främja lantbruksundervisningen genom att:

- sprida kunskap om och skapa intresse för jordbrukets yrkesutbildning
- verka för tillkomsten av lämpliga läroböcker och annan undervisningsmaterial
- arbeta för lärarnas vidareutbildning
- medverka i internationellt samarbete på lantbruksundervisningens område
- verka för goda arbetsvillkor för medlemmarna

Efter fusionen mellan Svenska Lantbruksskolornas Lärareförening och Sveriges Lantbrukslärares Förening och bildandet av Lantbrukslärares förening antogs nya stadgar vid årsmötet den 29 januari 1984. Låt oss titta på ändamålsparagrafen, § 1 även här. Föreningen är en intresseförening och har till ändamål att

- främja ett gott kamratskap bland föreningens medlemmar
- sprida kunskap om och intresse för lantbrukets yrkesutbildning
- främja undervisningen och medlemmarnas intressen bland annat genom att verka för tillkomsten av lämpliga läroböcker och andra läromedel
- arbeta för lärarnas fortbildning

- medverka i internationellt samarbete på undervisningens område

Låt oss nu betrakta stadgarna från 1963. ”Verka för goda arbetsvillkor för medlemmarna” innebar att föreningen hade facklig verksamhet i sitt program. Den fackliga aktiviteten hade följt föreningen sedan starten 1918, till en början dock inte så uttalad. Inställningen var då att lärarkårens berättigade intressen kom i andra hand, efter skolans och undervisningens. Men tiderna ändrades och föreningens fackliga strävanden har fått ett eget kapitel i denna skrift.

Som den skarpögde läsaren redan har sett återfinns inte den fackliga ambitionen i stadgarna från 1984, vilket berodde på att föreningens fackliga verksamhet då hade upphört.

Det framgår inte direkt av stadgarna före 1984, men i själva verket var Lärareföreningen också en förening för lantbrukets skolor. Bevis härpå är alla de initiativ, yttranden, utredningar med mera som bär föreningens signum genom åren. Visavi Lantbruksstyrelsen fungerade Lärareföreningen som remissinstans vid utredningar och som medarbetare. Medarbetarskapet tog sig bland annat uttryck i att föreningen, genom ämneskollegierna, deltog i den undervisningsplanering som Lantbruksstyrelsen ansvarade för.

För den som vill fördjupa sig i Lärareföreningens tidigare historia rekommenderas *Svenska Lantbruksskolornas Lärareförening 50 år* och *Boken och plogen*, som båda innehåller intressanta uppgifter om Lärareföreningen och mycket annat som rör lantbruksundervisningen. De har använts flitigt som källmaterial vid författandet av denna skrift. Med tanke på vad Lärareföreningen uträttat för lärarna, skolorna och lantbruksundervisningen torde man kunna påstå att den varit den ultimata föreningen.

Främjandet av lantbruksundervisningen

Av Karl-Henrik Höckerfelt

Stadgarna – rättesnöret – anger att föreningen hade till uppgift att främja undervisningen. Det har gjorts på olika sätt, som framgår av såväl detta som andra kapitel.

Låt oss börja med att något närmare gå in på perioden 1918–68, de första 50 åren av föreningens verksamhet. Vilka skolfrågor var Lärareföreningen intresserad av och vilka goda lösningar bidrog föreningen till?

Den viktigaste och ständigt aktuella frågan var omsorgen om lantmannaskolans kurser. Ända från den officiella starten 1887 fanns vinterkursen – en grundläggande utbildning på 21 veckor. Tidsmässigt var kursen anpassad till växtodlingsåret med start omkring 1 november och avslutning i mitten av april. Den blev huvudkurs och kom att bli en riktig långkörare. Läsåret 1978–79 fanns den kvar vid nitton skolor av trettiofyra. Kursplanen fick givetvis omarbetas i takt med ändrade förutsättningar för lantbruket. Efterhand etablerade skolorna även andra kurser som kompletterade 21-veckorskursen.

Bara för att man skulle ägna sig åt lantbruk var det ingalunda givet att man skulle behöva gå på skola för att lära sig yrket. Det kunde kanske rent av vara fördärligt. Yrket skulle man lära sig hemma på gården hos far, eller möjligtvis på granngården som dräng. Och eftersom lantbruket då var mycket arbetsintensivt behövdes arbetskraften hemma på gården. Det krävdes därför omfattande rekryteringsinsatser från skolornas och Lärareföreningens sida för att kurserna skulle fyllas. Själv har jag av en tidigare granne hört att direktör Arvid Lampa (rek-

torstiteln på lantbruksskolorna infördes inte förrän 1940, dessförinnan var titeln föreståndare som ibland byttes ut mot direktör) åkte omkring på den västgötska landsbygden i slutet av 1920-talet och värvade elever till lantmannaskolan i Skara. Lärareföreningen försökte med all kraft den var mäktig både att skapa intresse för lantmannaskolans kurser och påtala betydelsen av utbildning som en nödvändig investering – större yrkeskunskap skulle ge en förbättrad ekonomi på gården och ökad arbetsglädje. Ett inslag i rekryteringen i början på 1950-talet var att föreningen lät trycka både broschyrer och brevmärken som skulle hjälpa till att marknadsföra utbildningarna. Jag tänker i detta sammanhang på en devis som i många år var införd i Skara Lantbruksskoleförbunds års-skrift: ”Förståndiga investeringar är nödvändiga förutsättningar för en ekonomisk jordbruksdrift. Ingen blivande lantbrukare har därför råd att avstå från den yrkesutbildning som lantbruksskolan vill ge”. Lärareföreningen deltog också i annonskampanjer och insatserna bidrog verksamt till att elevantalet blev tillfredsställande.

Folkhögskolans samröre med lantmannaskolan och lantmannaskolans avsaknad av skoljordbruk var andra heta frågor som sysselsatte skolorna och Lärareföreningen. Dessa och andra viktiga frågor behandlades år 1936 av en kommitté vars betänkande utmynnade i ett reglemente som kom att gälla från 1940. Det kallas i *Boken och plogen* ”ett revolutionerande reglemente”.

Man kan gott påstå att folkhögskolan är lantmannaskolans moder. Hvilans folkhögskola startade 1876, under ledning av föreståndare Leonard Holmström, som första folkhögskola i landet en andra årskurs på ett halvår. Det var en teoretisk utbildning i lantbruk, en lantmannautbildning. Från år 1887 fick denna skolform officiellt namnet lantmannaskola och de ökade snabbt i antal. De allra flesta var knutna till någon folkhögskola, men även fristående lantmannaskolor startade. Skara lantmannaskola från 1884 var landets första. Jämsides med lantmannaskolorna fanns även lantbruksskolor och jordbruksskolor med annan profil på sina utbildningar.

Samförläggningen av folkhögskola och lantmannaskola hade sina fördelar. Första året gav allmänbildning och andra året yrkesutbildning. Det är många bönder som fått en mycket gedigen utbildning genom

detta skolsystem – en utbildning som borgade för goda insatser både som bonde och förtroendeman. Men allt var inte bra.

Lantmannaskolans folk ansåg sig styvmoderligt behandlat på olika sätt och ville skilja skolorna åt. Lärareföreningen deltog i befrielsekampen. Den kröntes med framgång 1940 genom det ”revolutionerande reglementet”. Genom detta blev lantmannaskolans föreståndare rektor och skolan fick en egen styrelse.

Lantmannaskolorna saknade eget skoljordbruk till skillnad från lantbruksskolorna, som hade både teoretisk och praktisk utbildning. Därigenom blev utbildningen på lantbruksskolorna också längre, både ettårs- och tvåårskurser fanns. Till en början var problemet inte så stort – eleverna vid lantmannaskolan var äldre bondpojkar, som hade en rejäl praktik att falla tillbaka på. Det som saknades var teorin och den tillhandahöll skolan. I regel hade man tillgång till något demonstrationsjordbruk eller en försöksstation där man kunde få se teorin omsatt i praktik. Med tiden ökade dock problemet. Skolorna hade nu förutom vinterkursen även andra kurser med elever som var i behov av ett eget demonstrations- och övningsjordbruk. Dessutom var det viktigt att skolorna själva kunde delta i olika försök och i den tekniska utvecklingen. Lärareföreningen såg ett eget skoljordbruk som en viktig pedagogisk resurs och drev frågan hårt. Den var dock segsliten! Efter förslag från 1936 års kommitté beslöt riksdagen 1939 att landets samtliga lantmannaskolor före den 1 november 1948 skulle ha ett skoljordbruk kopplat till verksamheten.

Under 1930-talet utspann sig en diskussion om huruvida lantmannaskolorna var att betrakta som yrkesskolor eller ej. Orsaken till diskussionen var att Lärareföreningen ”uppmärksammat att anslagen till de i städerna framväxande yrkesskolorna var förhållandevis högre än vad lantmannaskolorna tilldelades”. Diskussionen förefaller i efterhand märklig. Jordbruksskolor var yrkesskolor, men dem bortsåg man tydligen ifrån.

Eftersom lantmannaskolorna inte erhöll samma statsbidrag som yrkesskolorna var de tydligen inte renodlade yrkesskolor. Däremot kunde de införas under begreppet yrkesutbildningar. Lärareföreningen menade tydligen att skolan hörde hemma där statsbidragen var som

störst. Ändamålet helgar medlen! Alltnog, i och med reglementet från 1940 fick skolorna en förbättrad ekonomi genom att driftsbidraget höjdes och att statsbidrag till skolans byggnation infördes.

Efter andra världskriget tog utvecklingen fart. Lantbruket genomgick en rationalisering och produktionen blev alltmer effektiv och specialiserad. Denna rationalisering har fortgått alltsedan dess. 1948 skapades ett statligt organ under Lantbruksstyrelsen, kallat lantbruksnämnden, med uppgift att biträda och styra lantbruket i samband med rationaliseringen. Styrmedlen var lån och bidrag. Även produktionsrådgivning och ekonomisk rådgivning lämnades. Lantmannaskolorna skapade snabbt goda kontakter även med lantbruksnämnderna. De löd ju under samma myndighet, Lantbruksstyrelsen, och det gällde att anpassa sig till nyordningen. Det gjordes slutgiltigt vid 1965 års sommarmöte i Skurup.

Ekonomikonsulenterna på lantbruksnämnderna kom i början på 1960-talet. Något senare fick lantbruksskolorna sina ekonomilärare. Nya så kallade specialkurser startades – maskinskötarkurs, 10-veckorskurs, ekonomikurs med flera – med syfte att komplettera skolornas grundutbildning så att produktionen blev rationell. Lantbruksnämndens tjänstemän var ofta ute på skolorna för att informera eleverna om nämndens uppgifter. Någon gång kunde självaste direktören dyka upp.

Den 8 mars 1961 kom betänkandet om lantbrukets yrkesskolor från 1955 års Lantbruksundervisningskommitté. Kommitténs förslag berörde den yrkesutbildning som meddelades vid lantbruks-, lantmanna- och lantbruksskolor samt vid jordbrukets yrkesskolor. För lantbruks- och lantmannaskolor samt jordbrukets yrkesskolor föreslogs den enhetliga benämningen lantbruksskolor. Det blev också riksdagsbeslutet av år 1962. Riksdagen beslöt samtidigt att lantbruksskolor, lantbruksskolor och trädgårdsskolor skulle ha en gemensam beteckning, lantbrukets yrkesskolor. Lantbrukets yrkesutbildningar blev följaktligen den utbildning som meddelas vid dessa skolor. Riksdagsbeslutet utmynnade i en ny stadga som trädde i kraft den 1 juli 1963. Samtidigt passade man på att bringa ordning i oredan med de olika kurser som fanns. Indelningen blev nu förberedande, grundläggande och vidareutbildning.

Under 1960-talet verkade Yrkesutbildningsberedningen, YB, som hade till uppgift att utreda principiella och speciella problem rörande

dagens och framtidens yrkesutbildning. I sitt betänkande framlade den fullständiga, principiella förslag rörande yrkesutbildningens integrering med de övriga gymnasiala skolformerna till en gemensam gymnasieskola. Under YBs arbete hade Lärareföreningen haft tillfälle att informera medlemmarna om innehållet i de båda betänkningarna som kom 1966 och 1967 och utredningen diskuterades grundligt. Lärareföreningen avgav ett yttrande i frågan, vilket framgår av verksamhetsberättelsen för 1968.

För lantbrukets skolor kännetecknades 1970-talet av stora förändringar. Lärareföreningen hade åren igenom haft ett gott förhållande till tillsynsmyndigheten Lantbruksstyrelsen. När riksdagen – utan att ha informerat skolorna – bestämde att lantbrukets skolor skulle överföras från Jordbruksdepartementet till Ecklesiastikdepartementet och SÖ väckte detta djup förstämning. Man beförde att den goda och nödvändiga kontakten med näringen då skulle gå förlorad och att skolornas roll som en dynamisk kraft för lantbrukets utveckling skulle avta. Farhågorna var nog befogade. Ju närmare man kom den 1 juli 1971 desto mer ändrades dock Lärareföreningens uppfattning. När den stora gymnasie-reformen väl var genomförd ansåg föreningen att den var godtagbar och gav den sitt helhjärtade stöd. Skolorna bytte nu rollen som yrkesskola till rollen som gymnasieskola med yrkesinriktning, eftersom de tvååriga JST-linjerna kom att svara för huvudparten av grundutbildningen. Bertil Larsson skriver mer om detta i sitt kapitel om skolreformerna på s 89. Stigarna mellan föreningen och Lantbruksstyrelsen hade varit väl upptrampade. När det gällde den nya myndigheten var terrängen ännu obanad, men snart etablerades dock ett bra samarbete.

Som kuriosa kan nämnas att skolornas namn ändrades i samband med gymnasie-reformen. Före 1971 framgick det av namnet vad skolorna sysslade med. Efter 1971 skulle detta helst inte gå att uttröna. Sålunda blev – ett för mig näraliggande exempel – Skara lantbruksskola i stället Uddetorskolans.

Vilka övriga skolfrågor engagerade föreningen åt under 1970-talet? Mycket arbete nedlades för att förbereda och genomföra jordbrukslinjen. Oundgängligen nödvändigt var att kursplanearbete och försöksverksamhet bedrevs, liksom att resursbehovet utreddes. Jordbruks-

linjen var krävande vad gäller praktiska resurser. Eleverna sökte dit direkt från grundskolan utan praktikkrav, och eftersom skolorna skulle svara för den praktiska undervisningen måste de få utökade resurser av olika slag. Den försöksverksamhet som pågått på Plönninge inför jordbrukslinjens införande redovisades 1971 på sommarmötet på Dingle. Det tog lång tid innan de erforderliga resurserna kunde tillskapas på skolorna, ibland tio år eller mer. Beröm till landstingen och dess utbildningsnämnder som icke förtröttades i sin ambition att förse skolorna med resurser!

Andra frågor som Lärareföreningen engagerade sig i var reformeringen av vissa specialkurser och lärarnas fortbildning. Det gjordes genom utredningen LUT 1974, där föreningen hade kontakt med SÖ, LYN och TYN.

Skulle inte 1980-talet innehålla någon skolreform? Jo, i mitten av decenniet startade en stor utredning vid namn *Översyn av de gymnasiala yrkesutbildningarna* (ÖGY). Den skulle bana väg för en reformering av gymnasieskolan och efter en försöksperiod skulle en ny gymnasieskola se dagens ljus. Utredningen föreslog en ökning av andelen allmänna ämnen samtidigt som andelen fackämnen skulle hållas oförändrad, men till stor del vara arbetsplatsförlagd. Utbildningstiden skulle ökas från två till tre år. Tillsammans med företrädare för yrkesnämnderna deltog Lärareföreningen i en referensgrupp som gällde ÖGY.

Utredningen lämnade inte skolfolket någon ro och Lärareföreningen tillsatte en egen arbetsgrupp under ledning av Eric Oldgren som tog fram ett analysmaterial kallat *PM, ÖGY – en treårig yrkesutbildning*. Det tillställdes samtliga skolor med utbildning inom jordbruk och trädgård och speglar det intresse och engagemang som Lärareföreningen ägnade utbildningsfrågorna.

Våren 1988 lade regeringen fram en proposition som riksdagen antog. Genom beslutet infördes såväl en försöksverksamhet som begreppet naturbruk. I oktober 1989 förelåg ett förslag från Utbildningsdepartementet angående den nya gymnasieskolan. Lärareföreningen var inte officiell remissinstans, men genom att föreningen och skolorna samverkade med LRF och LYN kunde den ändå göra sin röst hörd. Lärareföreningen hade överläggningar med LYN om förslaget och

stödde LYNs yttrande. Beslutet om reformeringen togs av riksdagen i juni 1991 och innebar ett successivt genomförande av en gymnasieskola med 16 nationella och 1 individuellt program. Naturbrukslinjen blev naturbruksprogrammet. Elevens hemkommun blev ansvarig för elevens gymnasieutbildning.

Vid ett tillfälle har Lärareföreningen beretts tillfälle att avge eget yttrande över ett betänkande, nämligen *SOU 1992:74 Prova privat – provning och mätteknik inom Statens provningsanstalt & Statens maskinprovningar – i Europaperspektiv*.

Jordbrukslinjen, och sedermera naturbruksprogrammet, var alltså yrkesförberedande. Vart tog då yrkesutbildningen vägen? Låtom oss göra en rejäl tillbakablick. Riksdagsbeslutet från 1962 som trädde i kraft 1 juli 1963 hade inneburit att lantmannaskolebegreppet upphörde – det ansågs inte täcka den nya och långa utbildningsverksamhet som införts. Lantmannaskolan blev lantbruksskola och de olika kurserna sammanfördes. Utbildningsgången möjliggjorde nu en fortlöpande uppbyggnad av yrkeskunskaper. Det nedersta trappsteget utgjordes av den obligatoriska grundskolan följt av förberedande yrkesutbildning som kunde vara praktik eller skolförlagd, så kallade praktisk-teoretiska kurser (PT-kurser). Därefter kom den grundläggande yrkesutbildningen i form av 20-, 40- eller 10-veckorskurser, senare utökad med 25-veckorskurs. Slutligen kom det översta trappsteget – vidareutbildningen – med praktik och specialiserad yrkesutbildning genom kurser i växtodlingslära, husdjursskötsel, maskinlära och företagsekonomi. 12-veckors maskinskötkurs är ett exempel, högre specialkurs i animalieproduktion ett annat. Vidareutbildningen på lantbruksskolan avslutades med ladugårdsförmanskurs och/eller arbets- och driftledarkurs om 20 eller 40 veckor. De högre specialkurserna fick i slutet av 1980-talet beteckningen påbyggnadsutbildningar.

Lantbruksskolorna – nu naturbruksgymnasierna – hade alltså inte bara naturbruksprogrammet med sin yrkesinriktade utbildning att tänka på, utan även den för samhället och näringen så viktiga yrkesutbildningen. Kurserna i lantbrukets yrkesutbildning gick parallellt med linjerna, som efter gymnasieskolans genomförande främst var en skola för 16–19-åringar, en ungdomsskola. Kurserna har givetvis genomgått

erforderlig anpassning. En del hade försvunnit, andra tillkommit och åter andra hade reviderats. En nyhet var att utbildningsformen uppdragsutbildning kom in i bilden.

Yrkesutbildningen behölls inom gymnasieskolans så kallade lilla ram och gymnasieskolan innehöll utöver sina många linjer, 27 stycken, även ett stort antal specialkurser. I dessa återfanns yrkesutbildningarna, både de grundläggande och vidareutbildningarna. En bra mix av yrkesinriktad utbildning och yrkesutbildning. Lilla ramen upplöstes från läsåret 1994/95 och därefter var gymnasieskolan endast en skola för ungdomar upp till 20 år. Detta medförde givetvis problem för lantbruksundervisningen med sina många utbildningar.

I mitten på 1980-talet tillkom Komvux som ny utbildningsform för lantbruket. Bertil Larsson har i sitt kapitel om skolreformerna bland annat redovisat varför denna utbildning var viktig för lantbruket. Han redovisar även födslovåndorna för lantbrukets del. För en utomstående är det hela svårförståeligt! Enligt Nationalencyklopedin "bildar kommunal vuxenutbildning, Komvux, tillsammans med Särvox och Sfi det offentliga skolväsendet för vuxna. Verksamheten startade 1968. Den utvecklades snabbt och omfattar nu (1992) i stort sett alla kommuner. Komvux består av grundläggande vuxenutbildning, gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning. Kursutbudet består av fristående kurser i olika ämnen, såväl teoretiska som yrkesinriktade, och kurserna leder till definierade kompetenser som dokumenteras i betyg". Vari bestod då problemet? Jo, i den stora skillnaden mellan primärkommun och landstingskommun! Komvux var nämligen länge en uppgift för primärkommunerna och lantbruksskolorna hörde till landstingen.

Ett område som blivit försummat under 1980-talet var lärarnas egen utbildning. Intagningen till den lantbrukspedagogiska grundkursen var för låg. Man var också orolig för den ämnesmässiga fortbildningen och fann situationen klart otillfredsställande. I dessa frågor uppvaktade Lärareföreningen och LYN tillsammans Utbildningsdepartementet. Universitets- och högskoleämbetet tillskrevs för att få en bättre tingens ordning till stånd.

I början av 1990-talet blev det aktuellt att naturbruksskolorna kunde etablera så kallade resurs- eller kunskapscentra för bygden,

länet eller regionen. Olika intressenter samarbetade där i syfte att utveckla lantbruksnäringen när det gällde kurser och projekt utöver de som skolan själv tillhandhöll. Dessa centra växte upp som svampar ur jorden. Dock – intet är nytt under solen! Redan på 1930-talet började lantmannaskolorna spela en viktig roll som bygdecentra. Då var orsaken att både lantbrukets fackliga och ekonomiska föreningsrörelse var på frammarsch, liksom politiska organisationer med hemvist på landsbygden. Även olika ideella organisationer blommade upp. Alla dessa sökte sig till skolorna som tillhandahöll lokaler, kost och i vissa fall även lärarkrafter. Lärareföreningen stödde aktivt utvecklingen att skolorna öppnade sig för en extern verksamhet.

Påbyggnadsutbildningarna inom gymnasieskolan avvecklades eller överfördes efter en övergångsperiod till Komvux läsåret 1996/97. Lärareföreningen protesterade mot förändringen.

I den förträffliga kurskatalogen för läsåret 1997/98 talas om en försöksverksamhet med eftergymnasial yrkesutbildning från och med föregående läsår. Den betecknas som kvalificerad yrkesutbildning och skiljer sig från annan utbildning genom finansieringen och att en del av utbildningstiden är företagsförlagd. Huvudmannskapet kan variera. Några sådana yrkesutbildningar kom till stånd inom naturbruksområdet. Efter försöksperioden har denna utbildningsform fortsatt i begränsad skala med, i de flesta fall, landstingen som huvudmän. I något fall blev utbildningen utsourcad till en annan huvudman. Min uppfattning i denna fråga är att det visst kan behövas nya utbildningar inom naturbruksområdet med andra huvudmän än landstingen eller motsvarande, men att den vidareutbildning som naturbruksskolorna tidigare – framgångsrikt – ansvaret för skall vara kvar i naturbruksskolans regi. Detta är bra för utbildningen, skolan och näringen. Det är viktigt att skolorna har en egen bra och sammanhållen utbildningsmix.

Lärareföreningen som bidragsgivare

Lärareföreningen har städse vårdat sin ekonomi, vilket betytt att man inte behövt leva ur hand i mun utan alltid haft en slant på kistbotten som kunnat användas till verksamheter förenliga med föreningens syften.

Inkomstkällorna genom åren har förutom medlemsavgifter varit de royaltyn från LTs förlag som Lärareföreningens fått för sin medverkan vid framtagningen av läroböcker.

Resebidrag har utbetalats till medlemmar som deltagit i möten utomlands, som t ex nordiska lärarmöten (normalt vart tredje år), Joint Course-konferenser (ungefär vartannat år) och så kallade NJF-konferenser. Ekonomiska garantier och bidrag från Lärareföreningen har också lämnats så att konferenser och seminarier kunnat gå av stapeln i Sverige.

Tillsammans med LTs förlag har Lärareföreningen genomfört flera läroboksseminarier, och i anslutning till dessa fortbildningsdagar. De har fyllt ett stort behov och varit både eftersökta och mycket uppskattade. (Se även s 29.) Lärareföreningen har också delfinansierat fackgranskning med mera inför läroboksproduktion och läromedelskataloger, t ex 2005 års katalog som både marknadsförde böcker och Föreningen Skogs- och Lantbruksfilms diaserier och videoband.

Enskilda medlemmar har fått bidrag till speciella projekt. Ett exempel är Sven Olof Lindgrens talboks försök, ett annat är Tina Hemlins examensarbete om bondens utbildning, fortbildning och rådgivning. Båda projekt inom föreningens intressesfär.

För att kunna få bidrag måste man först göra en ansökan till Lärareföreningen och efter resans/projektets genomförande lämna en fyllig rapport som övriga medlemmar kunde ta del av.

Som synes har Lärareföreningen stött ett brett spektrum av verksamheter. Detta har gjorts för att medlemsnyttan varit stor. Och medlemsnyttan gagnar givetvis undervisningen.

Lärareföreningen och läromedlen

*Av Karl-Henrik Höckerfelt, Åsa Wennström och
Anna Greta Stenung*

För att visa hur föreningens förläggarverksamhet startade och vad som sedan hände med den börjar vi med att citera ur jubileumsskriften från år 1968:

”1 mars 1933 samlas så ett trettiotal av föreningens medlemmar på hotell Kronprinsen i Stockholm, där föreningen bildats femton år tidigare. Rektor Ernest presiderar och blir också vald till föreningens representant vid Lantbruksveckan. Han erinrar om beslutet vid senaste sommarmötet att utge en jordbrukslära. Detta redan fattade beslut konfirmerades av de närvarande. Därmed hade man inlett den verksamhet som sedermera i gott samarbete med först Lantbrukssällskapet och senare Lantbruksförbundets Tidskriftsaktiebolag, LTs förlag, skulle få så stor betydelse för lantbruksundervisningen ... Under de närmaste åren efter mötet på hotell Kronprinsen hann Lärareföreningen på eget förlag utge två upplagor av *Lärobok i jordbrukslära* ’under medverkan av framstående fackmän’. Första upplagan, 3 000 exemplar, utkom 1934. Den 10 november 1938 undertecknades ett högtidligt formulerat kontrakt mellan Svenska lantmannaskolornas lärareförening och Lantbruksförbundets Tidskriftsaktiebolag. Det innebar att Lärareföreningen överlät utgivningen av *Lärobok i jordbrukslära* till förlaget. Därmed var ett fruktbarande samarbete mellan föreningen och LTs förlag inlett”.

Lantbruksstyrelsen övervakade det som skedde på undervisningsområdet. 1933 inrättades där en undervisningsbyrå och en lä-

robokskommitté med ledamöter från Lantbruksstyrelsen, LTs förlag och Lärareföreningen. Kommittén hade bland annat det övergripande ansvaret när det gällde att bedöma behovet av olika läroböcker och deras innehåll.

Nedtecknaren av dessa rader har själv haft *Stora jordbruksläran* som lärobok i mitten av 1950-talet. På titelbladet står *Jordbrukslära för ungdomsskolor, jordbrukskurser och självstudium*. Som utgivare står Svenska Lantmannaskolornas Lärareförening. Redaktionskommitténs huvudredaktör är Valfrid Lengdén. Boken är godkänd av Kungl. Lantbruksstyrelsen. LTs förlag har producerat den 1951. Det är sjunde upplagan.

Det var inte bara läroböcker i det viktiga ämnet jordbrukslära som såg dagens ljus, även andra ämnens behov av läroböcker tillgodosågs, till en början genom att LT förvärvade förlagsrätter från andra utgivare. Exempel härpå är *Husdjurslära för de lägre lantbruksläroverken* av Nils Hansson, Ludvig Nannesson och Ivar Johansson och *Jordbrukets ekonomi* av Ludvig Nannesson. Ganska snart kunde dock LTs förlag förse lantbruksskolorna med egenproducerad läroboksutgivning. Åran härav tillkommer den driftiga förlagschefen Anders E Bjelle. Fler citat ur jubileumsskriften:

”Läroboksutgivningen har, som tidigare framgått, ägnats stort intresse från föreningens sida. Från 1963 och framåt har behovet av nya läroböcker ökat i en sådan takt att samarbetet mellan föreningen och LTs förlag övergått till att bli en fast institution. Minst två gånger per år sammanträder representanter för Lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå, Lärareföreningens styrelse och LTs förlag och diskuterar läroboksplaner och utgivning ... Den 10 november 1968 kan Lärareföreningen och LTs förlag notera ett trettioårigt samarbete ... Under den senaste femårsperioden har föreningen också i samarbete med LTs förlag utgivit en ny lärobok för grundkursen, *Växtodlingens grunder*. Vidare planeras utgivning av läroboken *Växtodlingslära*, också den en helt ny lärobok, avsedd att ersätta den gamla *Jordbrukslära I-II* ... Samarbetet mellan Lärareföreningen och LTs förlag har sålunda kunnat fördjupas och breddas. Det torde vara enastående att en lärargrupp och ett förlag har ett så förnämligt samarbete på läroboksidan”.

Triumviratet Lantbruksstyrelsen, Lärareföreningen och LTs förlag visade sig vara en lyckad kombination när det gällde att förse lantbrukskolorna med lämpliga läroböcker.

Att goda läromedel är omistliga redskap i undervisningen vet alla lärare. De ersätter inte läraren, men de utgör ett mycket viktigt komplement. Dock har det visat sig att lämpliga författare inte växer på träen. För att stimulera lärarkårens intresse för att ta en mer aktiv del i läromedelsproduktionen, genom författarskap eller på annat sätt, har Lärareföreningen och LTs förlag gemensamt anordnat läromedelsseminarier/fortbildningsdagar som har fyllt ett stort behov och haft många deltagare.

LTs förlag

Samverkan mellan Lärareföreningen och förlaget har framför allt skett genom framtagning av nya läromedel och utveckling av dem som redan finns, spridande av läromedelsinformation till skolorna och genom anordnande av läromedelskonferenser/-seminarier. Samarbetet regleras genom avtal och en del av royaltyn för de tunga läroböckerna tillfaller Lärareföreningen.

Lärareföreningen har deltagit både vid planering av nya läromedel och vid revidering av befintliga. På så sätt har lärarnas önskemål, kunskaper och erfarenheter beaktats och tagits tillvara. Oftast genomförs först en enkät som ger lärarna möjlighet att ge sina synpunkter på hur boken bör utformas. Lärareföreningen ger förslag på lämpliga författare, referenspersoner och granskare till läromedelsprojekten och en del av föreningens royaltyn används till utveckling av nya läromedel.

Lärareförening och förlaget har tillsammans och var för sig informerat lärare, elever och annan personal på skolorna om lämpliga läromedel. Bland annat genom kataloger som både visar utbudet av läromedel och övrigt intressant kompletteringsmaterial. Lärareföreningen informerar via utskick, lärarträffar, studiedagar och konferenser och LTs förlag via utskick till skolorna, skolmässor och medverkan vid studiedagar för lärare inom olika ämnesgrupper. Läromedelsdiskussioner med lärarutbildningens studenter har varit en annan plattform.

LTs redaktörer Agneta Engström (till vänster) och Eva Björkman informerade om läget på läromedelsfronten vid naturbrukskonferensen i Skaraborg 1997. Foto: Karl-Henrik Höckerfelt

Läromedelsklassiker

Utvecklingssamarbetet mellan Lärareföreningen och LTs förlag har utmynnat i många titlar under åren. Växtodlingsområdet är ett tydligt exempel. *Stora jordbruksläran* (670 sidor) gavs ut med LT som förläggare 1939, och för att tillfredsställa behovet av ett mindre omfattande alternativ till den publicerade *Lilla jordbruksläran* 1949. Arton år senare reviderade man *Lilla jordbruksläran* och döpte om den till *Växtodlingens grunder* – en titel som fortfarande finns kvar 2006. Den senast reviderade utgåvan utkom 1998 med Bengt Weidow som författare. I förordet till första upplagan av *Stora jordbruksläran* skrev Ernst Ernest, då rektor vid Dingle och initiativtagare till boken: "Denna bok tillägnas alla dem, som i ett framgångsrikt jordbruk ser en av hörnpelarna för vårt lands välstånd och lycka". Kloka ord – och växtodlingsböckernas värdefulla

kunskaper har verkligen bidragit till att främja det svenska jordbrukets utveckling.

På husdjursområdet reviderades *Lilla husdjursläran* 1955 och fick då titeln *Husdjursskötsel*. Cirka 20 år senare utvecklades en ny husdjurslära, anpassad till ämnet animalieproduktion på den tvååriga jordbrukslinjen. Huvudredaktör och huvudförfattare var Josefine Lärn-Nilsson och boken fick namnet *Lantbrukets husdjur*, av praktiska skäl uppdelad på två volymer. 1997 reviderade hon böckerna och innehållet utvidgades då med fler djurslag än de traditionella lantbruketsdjuren, så att del 1 även kan användas i Djurkunskap grundkurs. Nu döptes den om till den vidare titeln *Naturbrukets husdjur*. 2005–2006 gjorde hon en ny genomgripande revidering, nödvändig bland annat på grund av nya EU-bestämmelser.

Andra klassiker är t ex *Traktorlära*, *Reparationer av landbruksmaskiner*, *Jordbrukets fältmaskiner*, *Traktorlära*, *Byggnader för jordbruket*, *Praktisk bokföring*, *Bokslut för lantbruk* och fördjupningslitteratur som *Mjölkkor* och *Svinboken*.

Under 1990-talet togs ett nytt grepp. *Natur att bruka* som utkom 1991 var ett försök att visa de naturvetenskapliga grunderna på ett lättillgängligt och intressant sätt med praktisk anknytning till naturbruket. Några år senare utvecklades den och byggdes ut till två böcker: *Naturlära – mark, vatten och luft* 1995 och *Naturlära – växter och djur* 1996. Under 2004 och 2005 reviderades de och första delen heter nu *Naturbrukets ekologi* medan den andra heter *Växt- och djurliv*.

Man kan säga att läromedlen utgör mycket viktiga – kanske till och med gyllene – grundstenar för vår utveckling. Listan på LTs utgivning för JST-området kan göras lång, här har endast de mest betydande titlarna nämnts.

Under det senaste årtiondet har naturbruksgymnasierna fått nya inriktningar, som exempelvis häst och djurvård. Samtidigt har inriktningar med jordbruk, skog och trädgård minskat rejält. Förlaget har följt utvecklingen och utvidgat sin utgivning med exempelvis *Hästens biologi, utfodring och avel*, *Hästhållning i praktiken* och *Smådjursboken – kaniner och gnagare*.

I samband med årsmötet 1998 anordnade Lärareföreningen och LTs förlag ett gemensamt läromedelsseminarium. Bland deltagarna fanns (från vänster) Karl-Henrik Höckerfelt, Lisbeth Torstensson, Maria Nilsson och Bengt Weidow, de båda sistnämnda även läroboksförfattare. Foto: Karl-Henrik Höckerfelt

Läromedelskonferenser och seminarier

Tillsammans har Lärareföreningen och LTs förlag anordnat seminarier kring enskilda läromedelsprojekt och konferenser med angelägna teman. I mitten av 1980-talet anordnades en konferens för läromedelsförfattare i LTs lokaler om elevers läsförståelse. Seminariet på Jällaskolan 1993 diskuterade läromedlens plats i undervisningen, kunskapssyn, förlagsverksamhet med mera. 1998, i Bokförlaget Natur och Kulturs lokaler, var det vilka krav på läsförmågan som läromedlen ställer och hur man använder problembaserat lärande (PBL) i undervisningen som stod på programmet. Både 1993 och 1997 diskuterades också nya kursplaner och utgivningsidéer anpassade till dem.

Seminarierna fick stor uppslutning och gav många värdefulla synpunkter. Man diskuterade såväl befintliga läromedels kvalitet som hur de kan förbättras i nya utgåvor. Även många förslag på nya läromedel togs upp och de har utmynnat i läromedel inom flera ämnen.

Läroboksutgivningen i framtiden

Det minskade intresset för de traditionella inriktningarna har medfört att förlaget först måst lägga ner den skogliga utgivningen och sedan kraftigt dra ner på förnyelsen av trädgårdslitteratur med yrkesinriktning, som inte längre är ekonomiskt försvarbar. LTs utgivning av trädgårdslitteratur för den allmänna marknaden kan dock även fylla en funktion som inspirationslitteratur i gymnasieskolan.

Lantbrukslitteraturens ekonomiska betydelse för förlaget har minskat i takt med jordbrukets strukturomvandling. Många läroböcker behöver därför finansiellt stöd för att kunna produceras – framställningen är både tids- och resurskrävande. Förlagets ambitioner är dock att fortsätta med läromedelsproduktionen, framför allt av grundläggande böcker inom naturbruk, men också i ämnen med en bredare målgrupp, t ex böcker om hästar och sällskapsdjur.

Det blir allt viktigare att även titta på vad förlag runt om i världen ger ut och försöka göra samtryck med dem. LT har under många decennier haft kontakt med Landbruksforlaget i Norge och Landbruksforlaget i Danmark, och har ibland kunnat översätta deras böcker och bearbeta dem till svenska förhållanden. I framtiden kan ett tätare samarbete bli än viktigare för böcker inom lantbruksområdet.

Samarbetet med Lärareföreningen har betytt mycket, både för utgivningen av läromedel och för LTs förlag. En nära kontakt med Lärareföreningen, lärarna, eleverna och författare har varit viktiga faktorer för att läromedlen ska hålla god kvalitet och bli väl mottagna ute på skolorna. Vi hoppas på ett fortsatt gott samarbete – nu mellan den nya föreningen och Natur och Kultur/Läromedels gymnasieredaktion – så att de gyllene grundstenarna hålls aktuella och kan påverka naturbrukets utveckling positivt.

Lite LT-historik

Lantbrukssällskapet (senare Lantbruksförbundets) Tidskriftsaktiebolag började sin bokutgivning med *Några föredrag om jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse*. Ett år senare, 1935, kom den fantastiska succén *Kajsas kokbok* som byggde på Karin Franzéns omtyckta matrecept i *Jordbrukarnas föreningsblad* och fanns kvar i ständigt nya utgåvor fram till slutet av 1980-talet. Anders E Bjelles idé med bokförlaget var att utgivningen skulle uppamma studie- och läsintresse hos landsbygdens folk och förse lantbrukarna med aktuell facklitteratur. 1942 utlystes en romanpristävling om livet på landsbygden. Sven Edvin Salje vann med *På dessa skuldror* och därmed var LTs skönlitterära utgivning inledd. Även många handböcker i olika ämnen gavs ut, men här koncentrerar vi oss i det fortsatta på läroböckerna.

Parallellt med LTs utgivning av facklitteratur för yrkesverksamma lantbrukare startades 1943 LTK (LTs Korrespondensskola), som även gav ut läroböckerna om jordbruk, skogsbruk och trädgård samt studie-cirkelmaterial – t ex de material som användes i lantbrukskampanjerna, ofta med lantbruksskolornas lärare som cirkelledare. Mot slutet av 1960-talet upphörde i stort sett korrespondenskurserna och studiecirkelarna skickade inte längre in skriftliga svar, men en viss verksamhet pågick till slutet av 1970-talet. 1962 flyttades all lantbruksutgivning över till LTs förlag.

Under årens lopp har många LT-redaktörer ägnat sina krafter åt lantbrukslitteraturen. Nils Quensel var den förste och snart började även Yngve Kämpe, som skulle bli den förste redaktören på LTK och från 1953 var föreståndare för LTs facklitteratursavdelning. Han efterträddes på LTK av Harald Helmersen och Olof Ingerfelt och 1962 blev Ingerfelt den drivande kraften för lantbruksutgivningen, idogt verksam till mitten av 1980-talet. I början av 1970-talet utökades lantbruksredaktionen, först med Anna-Lisa Toftell och sedan Anna Greta Stenung (Ohlsén). Under åren därefter har redaktionen haft många fler engagerade redaktörer. Här må nämnas Anna Forsling, Karin Görling, Ola Bixo, Cecilia Myhrman, Åsa Wennström och Agneta Engström.

Efter att ha varit en avdelning inom LRF i många år blev LTs förlag 1974 aktiebolag, ägt av LRF och med Studieförbundet Vuxenskolan

som minoritetsägare. Uno Larsson – med lång erfarenhet från folkbildningen, LTK och lantbrukets ekonomiska föreningsrörelse – blev förlagets VD och tillika förlagschef fram till 1985. Mot slutet av 1989 sålde LRF LTs förlag till stiftelsen Bokförlaget Natur och Kultur och fram till 2006 var förlagschefen underställd Natur och Kulturs VD. Därefter flyttades utgivningen av läromedel över till Natur och Kultur/Läromedel och den övriga utgivningen till Natur och Kultur/Allmänlitteratur.

Agrodidactförmedlingen och Naturbrukslärares forum

Sven Olof Lindgren, välkänd lärare och rektor vid Svalövskolan, fick under sin lärartid – liksom andra lärare – lägga ner mycket tid på att iordningställa lämpligt undervisningsmaterial. Han insåg att mycket skulle vara vunnet om lärare kunde ta del av varandras material. Tid skulle sparas och undervisningen skulle förbättras. Ett problem var dock att få fatt i materialet.

Efter sin pensionering i mitten på 1980-talet började Sven Olof Lindgren realisera sina planer på att förmedla lärares egna undervisningsmaterial. Han använde därvidlag sin firma Agrodidact. En god verksamhet bör ha mål och målen för Agrodidact formulerade han på följande sätt:

- förmedling av lärares bästa undervisningsmaterial till lantbruks- och trädgårdsskolor
- materialet skall fritt och efter lärares eget skön stå till förfogande
- materialet skall ordnas systematiskt på ett sådant sätt att man lätt kan hitta det man söker – om det finns
- det skall vara intressant för lärare att bjuda på sina alster

Undervisningsmaterialet – i form av förlagor – skulle de deltagande skolorna samla i ämnespärmar med register. Materialet katalogiserades enligt det universella decimalklassifikationssystemet (UDK). Till det förmedlade materialet, oftast övningar, bifogades ett brev som förklarade hur det var tänkt att materialet skulle användas.

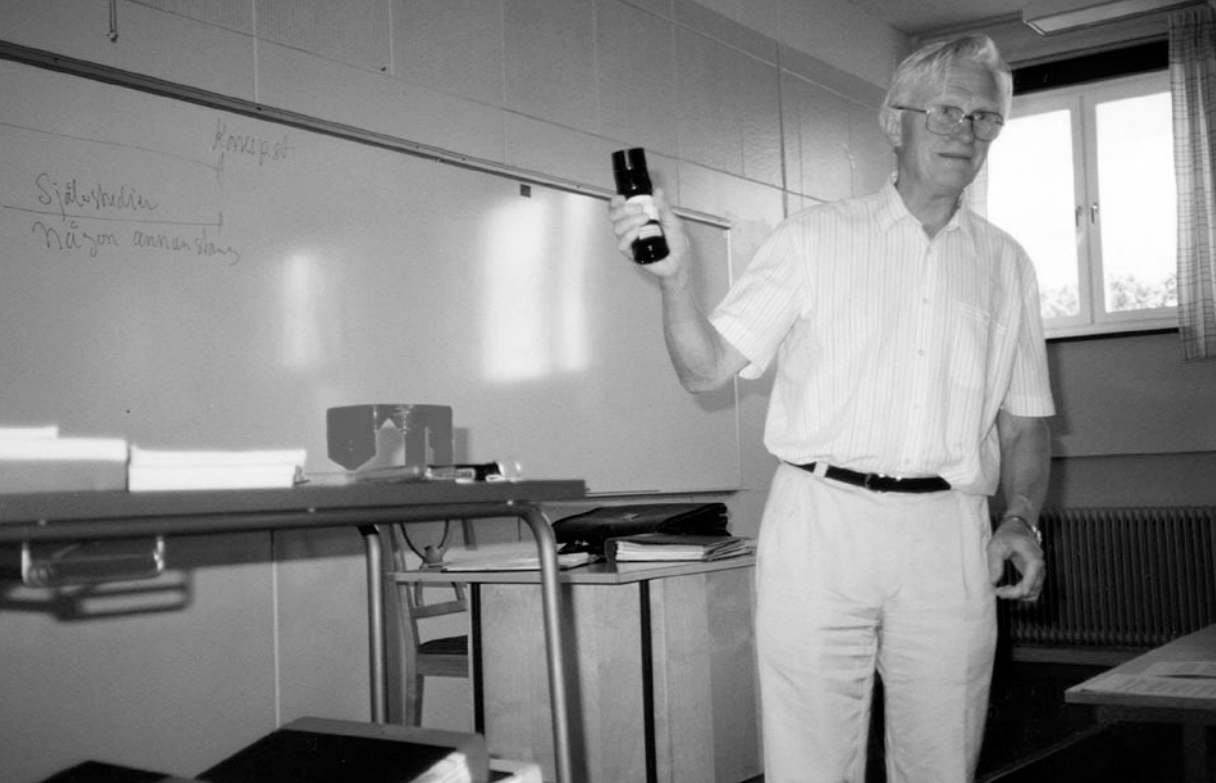
Lärareföreningen blir huvudman

Den 1 november 1990 övertog Lärareföreningen huvudmannaskapet för Agrodidactförmedlingen, som tills dess drivits som försöksverksamhet genom Sven Olof Lindgrens försorg. Då en av Lärareföreningens uppgifter var att verka för tillkomsten av lämpliga läromedel var beslutet enkelt att ta. Läromedel är ju som bekant inte bara läroböcker utan även övningsmaterial – båda viktiga för en god undervisning.

Förhållandet mellan Lärareföreningen och Agrodidact reglerades noga genom avtal. Beteckningen på verksamheten blev Agrodidactförmedlingen. Den sköttes på entreprenad av Sven Olof Lindgren, som blev förmedlingens förste mycket kvalificerade kanslist. Den andre var Gunnar Christensen, tidigare rektor på St Segerstad och den tredje blev ånyo Sven Olof Lindgren – nu interimistiskt. Till verksamheten knöts ett förmedlingskollegium med uppgift att samla in lämpligt undervisningsmaterial. På skolorna fanns kontaktmän. Det första förmedlingskollegiet hade sitt säte i Skaraborg och bestod av fem lärare: från Uddetorp Georg Zetterberg, Axel Ullerås och Bengt Weidow och från Sötåsen Göran Svensson och Anders Benjaminsson. Kollegiet var mycket framgångsrikt i sitt arbete och vidarebefordrade en mängd värdefullt övningsmaterial.

Under 1997 utnyttjade 28 skolor förmedlingstjänsten – 22 med huvudinriktningen jordbruk, 4 jordbruk och trädgård, 1 renodlad trädgård och 1 skog. De ämnesområden som fanns var växtodlingslära, husdjurslära, lantbruksekonomi, lantbrukets byggnadslära, arbetslära med arbetsplanering, lantbruksmaskiner, trädgård och trädgårdsbruk, skog och skogsbruk.

För att komma i åtnjutande av undervisningsmaterialet fick skolorna betala en anslutningsavgift på 200 kronor och en fast kostnad på 900 kronor om året för att täcka Agrodidactförmedlingens kostnader. Dessutom tillkom författararvode. Totalkostnaden per skola och år blev 1 200 kronor. Med hänsyn till nyttan måste man säga att kostnaden var näst intill försumbar för skolorna. Undervisningsbudgeten är väsentligt större än så!

Sven Olof Lindgren, Agrodidact, i demonstrationstagen vid sommarmötet på Nytorp 1990.

Ett nytt medlemsorgan – Naturbrukslärares forum

Agrodidactförmedlingen och *Naturbrukslärares forum* var grenar på samma träd. Den första utgåvan – det hann bli tolv – utkom den 11 november 1997. I följebrevet ställt till rektor stod bland annat: ”Se Naturbrukslärares förenings initiativ som ett forum för våra medlemmar, som ett instrument för ökad gemenskap och ökat samarbete mellan lärare på olika gymnasier.” I brevet anmodas rektor att sörja för praktiska arrangemang, såsom kopiering och arkivering, samt verka för att lärarna skulle dela med sig av bra material som de själva gjort. Ansvarig utgivare för *Naturbrukslärares forum* var Naturbrukslärares förening med Sven Olof Lindgren som redaktör. Tanken var att såväl medlemmarna som Lärareföreningens styrelse och Agrodidactförmedlingen skulle komma till tals där. Medlemmarnas tankar och idéer lyste dock med sin frånvaro på något undantag när.

Bekymmer och försök till åtgärder

Under 1997 började bekymren för Agrodidactförmedlingen torna upp sig. Det var tre problem: Gunnar Christensen lämnade sitt kanslistuppdrag efter fem goda år, och trots stora ansträngningar lyckades föreningen inte hitta någon efterträdare. Det andra var svårigheterna med att få fram undervisningsmaterial från lärarna, och det tredje var mediet. Sven Olof Lindgren kommenterar problemen sålunda: ”Det är inte mediet – förlagorna i plastfodral som sändes till gymnasierna genom Kungl. Postverkets försorg – som är det stora problemet, även om mediet för yngre lärare kan kännas antikverat. Det stora problemet synes ligga i att man inte är intresserad att dela med sig.”

Själva källan sinade alltså. Lärarna hade uppenbara svårigheter att dela med sig av sitt material, trots ständiga uppmaningar till detta. I en del fall var materialet egenproducerat, men oftast var det producerat av någon annan lärare. I vilket fall skulle det inte bli någon allmän egendom. Förlagor i plastpärmarna passade inte heller riktigt in i dataåldern.

I november 1997 diskuterade Sven Olof Lindgren och Finn Renström, tidigare rektor på Önnestad, Agrodidactförmedlingens möjligheter att utnyttja data. Man tänkte då använda stordatorn på SLU och förse den med ett bibliotek för Agrodidactförmedlingsmaterial. Genom att ange en kod skulle naturbruksgymnasierna och lärarna kunna hämta ut materialet från biblioteket till sina egna datorer. Stora ansträngningar gjordes för en övergång till databaserat material och Internet. SLUs utlovade medverkan i förmedlingen genom SLU info tog sig aldrig förbi det verbala stadiet.

Agrodidactförmedlingens verksamhet med Lärareföreningen som huvudman pågick aktivt i knappt tio år. Från och med höstterminen 1998 sattes verksamheten på sparlåga, men pärmarnas mångfald och innehåll vittnar om att den varit framgångsrik. Den nybildade Naturbruksskolornas förening erbjöds att ta över huvudmannaskapet för förmedlingen men avböjde med motiveringen att den inte är någon förening för lärare. Problemen blev övermäktiga och lågan dog ut.

Avslutningsvis är det på sin plats att här tacka dem som – med eldsjälens Sven Olof Lindgren i spetsen – på olika sätt arbetat med att förmedla lärares bästa undervisningsmaterial till naturbruksskolorna och

genom *Natrubrukslära*ns forum förmedla tankar och idéer till stort gagn för naturbruksundervisningen. Verksamheten är död, tyvärr. Den går dock att väcka till liv igen när de rätta förutsättningarna finns för handen. Goda idéer och tankar brukar återvända efter en tids slummer!

Vidareutbildning och fortbildning

Av Karl-Henrik Höckerfelt

Det finns en distinktion mellan vidareutbildning och fortbildning. Den senare ger kunskaper som gör att vi håller oss à jour med utvecklingen, den förra en fördjupning av kunskaperna. Här gör vi dock ingen bskillnad mellan dessa begrepp utan talar endast om fortbildning och innesluter då båda formerna.

Den **formella fortbildningen** äger rum efter i förväg kungjorda program med anlitade talare – ofta specialister inom olika fackområden och SÖ-representanter – och de efterföljande diskussionerna har mycken fortbildande substans. Den **informella fortbildningen** uppstår spontant mellan två eller flera personer om de bara får tillfälle att mötas – till exempel vid middagsbord, kafferaster och i konferenspauser. Mycken värdefull fortbildning har förmedlats vid sådana möten!

Vår fortbildning har bedrivits i form av seminarier, konferenser och kurser. Lärareföreningens insatser för fortbildningen har bestått i att den medverkat i, eller själv ordnat, kurser under ferietid. Exempel på det förra är de årliga kurserna i lantbruksekonomi, och på det senare kurser i fältmässig köksväxtodling som föreningens mångårige sekreterare Lars Malmström, Säbyholmsskolan, förtjänstfullt och engagerat utformade och genomförde så länge det fanns intresse för dem.

Vid årsmöten, sommarmöten och nordiska lärarmöten har fortbildningsinslaget varit markant. I tidigare skeden av föreningens historia fanns ett medlemsblad, som på 1930-talet hade ett imponerande omfång på 60–70 sidor. Varje år gavs där omfattande redogörelser för de studieresor som ingick i sommarmötenas program med illustrerande

färdbeskrivningar och presentationer av ett flertal lantmänna- och lantbruksskolor inom och utom Sverige.

I samband med sommarmöten och årsmöten hölls föredrag av verkliga experter. Som framgår av exemplen nedan var det ett brett spektrum av frågor och frågeställningar som belystes:

- sommarmötet 1965 *Skolornas roll i rationaliseringen*
- sommarmötet 1968 *Den praktiska utbildningen vid våra lantbruksskolor*
- årsmötet 1969 *Våra önskemål om lärarutbildningen*
- årsmötet 1970 *Lantbruksundervisningen under 70-talet*
- sommarmötet 1971 *Redogörelse för försöksverksamhet med tvåårig jordbrukslinje på Plönninge*
- årsmötet 1977 *Internationella kontaktvägar för lantbrukslärare och lantbruksundervisningen i Sverige.*
- sommarmötet 1977 *Jordbrukets utveckling under 1980-talet och jordbrukets anpassning till denna utveckling*
- sommarmötet 1978 *Utbildningstendenser och behov av utbildningsplatser i lantbruksundervisningen*
- årsmötet 1984 *ÖGY – översyn av den gymnasiala yrkesutbildningen*
- årsmötet 1985 *Om betyg i Kurs för driftsledning*
- årsmötet 1988 *Yrkes stolthet och framtidstro – vad kan vi göra för våra elever?*
- årsmötet 1989 *Naturbrukslinjen för framtiden – innehåll och möjligheter*
- årsmötet 1991 *Omställningen och dess konsekvenser för näringen och lantbruksutbildningen*
- sommarmötet 1992 *Landsbygdsföretagande ur olika perspektiv*
- årsmötet 1994 *LYN och TYN, från årsskiftet 1994/95 NYN*
- Nordiska lärarmötet 1994 *Bonden och lantbruksläraren – allierade parter i utbildningens utformning*
- årsmötet 1996 *Påbyggnadsutbildningarna och vuxenutbildningarna samt yrkeshögskolan*
- årsmötet 1997 *Förändrat huvudmannaskap för våra skolor*

Under 1990-talet hade Lärareföreningen kontaktmän på skolorna. De var mottagare av information och vidarebefordrade den till sina kollegor. Utskicket i maj 1997 innehöll till exempel inbjudningar till nordiskt lärarmöte och till läromedelsseminarium, information från LT om aktuella läromedel, en broschyr om föreningen samt verksamhetsberättelse och protokoll från årsmötet.

NJF har under årens lopp anordnat seminarier som Lärareföreningens medlemmar brukat besöka. Joint Course, som Bertil Larsson redogör närmare för i kapitlet om internationella kontakter på s 40, har varit ett annat fortbildningsforum.

Internationella kontakter

Av Bertil Larsson

Lantbrukslärarna är en internationellt orienterad yrkeskår. Många inom den har medverkat i biståndsarbete. En pionjärinsats gjordes av Carl Clason, senare rektor för Segerstadsskolan, som åren efter andra världskrigets slut verkade i Etiopien. Efterhand har tyngdpunkten förskjutits från individuella insatser främst i Afrika till samarbete och utbyte inom Europa. För Lärareföreningen och dess medlemmar har Joint Course varit en betydelsefull kontaktväg som därför ska beskrivas utförligt. År 1993 etablerades två andra organisationer för internationellt samarbete inom lantbruksundervisningen. EUROPEA är som namnet antyder en organisation inom EU-området. Några länder som då stod utanför EU skapade en organisation med namnet JTP (Jumelage/Twinning/Partnerschaft). Initiativet kom från Ungern och var något av en proteströrelse mot utanförskapet till EUROPEA. Med EUs utvidgning har detta motiv försvunnit och JTP har tonat bort. Under några år på 1990-talet var flera lantbruks/naturbruksskolor djupt engagerade i stödinsatser för de baltiska länderna och senare har banden med Ryssland och andra östeuropeiska länder utvecklats. Det är dock inom EU-området som kontakterna nu är mest omfattande och till stor del består av elevutbyten genom utlandsförlagd APU, vilken givetvis förutsätter kontakter mellan lärarna.

International Joint Course on Agricultural Education, Joint Course

För många av Lärareföreningens medlemmar förknippas Joint Course med minnet av glada och intensiva dagar i något av deltagarländerna. De två rötterna till det som blev Joint Course går tillbaka ända till

1940-talet. Den ena är helt informell. Under andra världskriget utbildades landsflyktiga unga män från Norge och Nederländerna till stridsflygare i England och knöt vänskapsband. På 1960-talet återsåg några av dem varandra i egenskap av administratörer för lantbruksundervisning i sina hemländer. Deras kamratskap jämnade vägen för Joint Course.

Den andra rottråden går tillbaka till Marshallhjälpen, USAs stödprogram för Västeuropas återuppbyggnad. En rännil av detta gick till att stödja en kursverksamhet i Schweiz, av platsens namn känt som Zollikofenkurserna. Några av deltagarna från Storbritannien, Nederländerna och Norge kände sig dock inte helt bekväma med den breda inriktningen och storebrors, dvs USAs, vakande öga. Därav initiativet till att starta Joint Course och 1965 hölls den första kursen i Norge. Några grundläggande principer har genomsyrat verksamheten inom Joint Course:

- det finns ingen formell organisation – varje deltagarland får svara för hur man ordnar sin medverkan
- kursspråket är engelska
- att lära om varandra och lära av varandra är ett genomgående tema – vid varje seminarium har därför värdlandets utbildningssystem och aktuella förändringar ägnats särskild uppmärksamhet
- kretsen av deltagare begränsas till länder med någorlunda likartade förutsättningar och möjlighet att kommunicera utan tolkhjälp; målgruppen är personer med uppgifter som skoladministratörer, skolledare, lärare och funktionärer inom ungdomsutbildning (exempelvis 4H-instruktörer)
- avgränsningen Agricultural Education har varierande innebörd – i Nederländerna innefattar den självklart trädgårdsutbildning medan den i andra länder har en självständig beteckning – och därför förtydligades beteckningen senare till Joint Course on Agricultural and Horticultural Education

Skogsutbildning ligger inte inom kärnverksamheten men har berörts när skogen är betydelsefull i världlandet för ett seminarium, som exempelvis i Finland 1994. Kretsen av deltagarländer har utvecklats på detta sätt:

År	Deltagarländer
1965 och 1968	Nederländerna, Storbritannien och Norge, observatör från Sverige 1965
1970 och 1973	Sverige och Danmark har tillkommit
1975 och 1977	Irland har tillkommit
1980	Island och Finland har tillkommit
1983, -85, -88, -90, 92 och 94	Inga ytterligare medlemmar
1996	deltagare från Storbritannien saknades för första gången, men efterhand har allt fler länder tillkommit som observatörer
1998	inga deltagare från Storbritannien och Irland
2004	de fem nordiska länderna, Irland och Nederländerna samt gäster från Tjeckien, Wales och Nordirland

Hittills har 16 seminarier anordnats inom Joint Course från starten 1965. Lärareföreningen har hela tiden haft en betydelsefull roll genom att medverka i det svenska organisationsarbetet och ge stipendier till medlemmar som deltagit i seminarierna. SÖs JST-byrå hade samordningsansvaret fram till dess upplösning i början på 1990-talet. Skolverket, som avlöste SÖ, kunde inte fullfölja denna uppgift och därför togs den över av ett nätverk med Lärareföreningen, yrkesnämnderna och landstingsförbundet som medlemmar. Denna konstellation svarade tillsammans med Malmöhus läns landsting för Sveriges värdskap vid seminariet på Hvilan 1996. Lärareföreningen gick då in som ekonomisk garant, vilket var helt avgörande för att seminariet skulle kunna genomföras. Därefter har Lärareföreningen ensam svarat för Sveriges kontakter med Joint Course genom Bo Johansson.

Genom Joint Course har deltagarna fått fördjupade kunskaper om lantbruksutbildningen som sådan men framför allt om dess villkor

beroende på generell utbildningspolitik, näringens förhållanden och ländernas kultur. Än viktigare är att det knyts vänskapsband över gränserna. Detta gäller allmänt för internationella kontakter, men den lättsamma och familjevänliga uppläggningsen av seminarierna inom Joint Course har gett särskilt goda förutsättningar för varaktiga personliga relationer.

Sammansättningen av ländernas deltagargrupper är en intressant spegling av ländernas kultur och av utvecklingen över tid. I grupperna från Nederländerna och Storbritannien dominerade skolinspektörer med hög rang under de första decennierna medan de nordiska länderna hela tiden främst representerats av skolledare och lärare. En annan och mer kuriös kulturskillnad fanns i synen på alkoholservering under seminarierna. I Norge och Sverige hölls seminarier 1965 respektive 1973 på skolor där alkoholservering inte var tillåten, vilket är noterat med lite ironiska kommentarer från länder med mindre restriktiva regler. Nu löstes detta och den diskreta meningen "the bar is open" fanns i kvällsprogrammen även hos oss.

Lantbruksutbildningens mål och innehåll är beroende av näringens struktur och position i samhället. Danmark och Nederländerna med sina starka jordbruk har en mer produktionsinriktad utbildning medan de övriga nordiska länderna och Skottland lade större vikt vid utbildningen som ett verktyg för landsbygdsutveckling. Den engelska termen Land based education fångar in detta bredare synsätt. Skillnaderna i produktionsförutsättningar med Island och Nederländerna som ytterligheter var mer en krydda i överläggningarna än ett hinder för förståelse. Nederländerna har vidgat begreppet lantbruksutbildning efter två andra axlar; vertikalt genom att integrera livsmedels- och jordbruksutbildning, åldersmässigt genom att ha inslag av yrkesutbildning redan i grundskolan.

Några glimtar från seminarierna inom Joint Course:

1965 på Melsom lantbruksskola i Norge. Startpunkten för Joint Course med Ottar Fjaervoll, en av initiativtagarna, som värd. Kursen avslutades med två dagar på en säter och en tradition med lättsam samvaro som avslutning etablerades.

1968 på Emmelord Agricultural College i Nederländerna. Dialogföreläsningar där deltagare från Storbritannien och Nederländerna talade om samma ämne utifrån situationen i respektive land. Lantbruksutbildning, jordbruksproduktion och förändringar i denna samt livsmedelskvalitet var sådana ämnen.

1970 på Harper Adams College i England. Sverige hade åtta deltagare och Danmark hade en observatör. Distinktionen mellan Vocational education/yrkesutbildning och Practical training/färdighetsträning diskuterades. Nederländernas modell med särskilda skolor för färdighetsträning jämfördes med skoljordbruken i England.

1973 på Stenkvistaskolan och Rättviks lantbruksskola. Sverige debuterade som värdland. Under seminariedelen på Stenkvista var några ämnen målformulering i läroplaner, läroplansutveckling, vuxenutbildning och rådgivning samt läromedelsutveckling. Under Stenkvistaveckan gjordes utfärder till Öknaskolan, Sala lantbruksskola och Gamla Uppsala. Därefter gick färden till Dalarna där rektor Jan Pehrson, Lärareföreningens dåvarande ordförande, ordnade minnesvärda dagar i ett sensommarfagert Dalarna.

1975 på Wageningen University i Nederländerna. Deltagarnas bestående minne av denna kurs är nog den intensiva värmen. Landets ambitiösa lantbruksutbildning med nivåer från grundskolan vid 12 års ålder till universitet visades, liksom de särskilda skolorna för färdighetsträning och integrationen mellan jordbruks-, trädgårds- och livsmedelsutbildning. För första gången dyker miljöfrågorna upp som ett överläggningsämne.

1977 på Vejlbj og Lyngby lantbruksskolor i Danmark. Varje deltagarland hade avkrävts en sammanfattning av mål och innehåll i varje delområde i lantbruksundervisningen vilket gav ett hundrasidigt dokument som slutresultat. Även lärarutbildningen granskades och jämfördes. Ett utmärkande drag för Danmark var att den statliga skoladministrationen höll låg profil medan huvudansvaret för kursen låg på

föreningen för danska lantbruksskolor med betydande stöd från näringen. Arvet från Grundtvig hålls levande inom all dansk utbildning och inte minst inom lantbruksutbildningen och ger den en speciell atmosfär genom kombinationen effektiv yrkesutbildning och folkrörelseideal.

1980 på Shuttleworth College i England och **East of Scotland Agricultural College** i Edinburgh. På den engelska skolan mötte deltagarna en högre ståndsmiljö och ett museum till minne av stridsflyget under andra världskriget. Undervisningsfrågorna rörde former för färdighetsträning, utvärdering samt kompetensutveckling av skolans personal. I Edinburgh presenterade Bob Nelson den skotska idén med en modulindelad yrkesutbildning. Ett tema som skulle återkomma vid flera kommande seminarier efterhand som det utvecklades i Skottland. Samförläggningen mellan England och Skottland symboliserade ett samarbete över en annars tydlig pedagogisk kulturgräns. Den skotska självständigheten är tydlig i utbildningsfrågor.

1983 på Kalnes och Storsteigens lantbruksskolor i Norge. För första gången var miljöfrågorna huvudtema för ett seminarium. Deltagarländerna hade förberett var sitt tema som belystes utifrån hemlandets situation. De teman som valts var Försurad nederbörd (Norge), Luftföroreningar (UK), Förgiftat grundvatten (Irland), Intressekonflikter mellan jordbruk, rekreation och andra användning av åkermark (Nederländerna), Användning av pesticider och herbicider (Danmark) och Arbetsmiljöfrågor (Sverige).

Ännu en tidsmarkör. Deltagarna från några länder mötte för första gången bussar med skylten rökning förbjuden!

1985 på Kildalton College och Franciscan Brothers Agricultural College i republiken Irland samt **The Agricultural College of Ulster** dvs Nordirland. Under detta seminarium fick deltagarna inblickar i Irlands bittra erfarenhet av engelsk överhöghet i förfluten tid och den brännande konflikten i Nordirland. Att seminariet kunde genomföras i samverkan mellan republiken Irland och Nordirland var en stor händelse. Vid den avslutande festmiddagen i Nordirland var

platsen för arrangemanget strängt bevakad och den spända stämningen påtaglig. I republiken Irland svarade organisationen ACOT/TEGAS för värdskapet. Den var då samordningsorgan för både undervisning och rådgivning inom lantbruket och därmed ett exempel på en koppling som försvunnit i Sverige.

1988 på The Training School for Horticultural Engineering at Ede och The Practical School at Horst. De båda värdskolorna var exempel på Nederländernas metod att genomföra praktisk undervisning genom att förlägga den till speciellt utrustade skolor. Till dessa kommer elever från andra skolor för färdighetsträning vissa perioder. Miljöfrågorna återkom nu som huvudtema och med förstärkt intensitet. Liksom i Norge 1983 fick deltagarländerna redogöra för situationen i respektive hemland. Världlandet visade på problemen i ett mycket animalieintensivt jordbruk och hur man tacklade dem, bland annat genom vattenrening. Biologisk bekämpning av skadegörare i växthus och försök att reducera utsläppen av växthusgaser från djuren genom anpassad foderstat visades också. Ett annat tema var datorernas användning i lantbruksutbildningen.

1990 på universiteten i Edinburgh och Aberdeen. Världlandet Skottland återkom nu med förnyad styrka till sin modulariserade yrkesutbildning och argumenterade för en harmonisering av lantbruksutbildningen mellan länderna med deras system som förebild. Den tanken mötte ganska kompakt motstånd men byggklossmodellen som sådan väckte intresse. Bob Nelson presenterade den genom att likna den vid lego-systemet men dansken Jacob Kjaers motargument var att han föredrog den ryska gumman som förebild för lantbruksutbildningen. Denna debatt om pedagogiska principer var högaktuell för de svenska deltagarna som då var upptagna av försöksverksamheten med naturbruksprogrammet. I denna fördes en motsvarande diskussion om modulsystemets för- och nackdelar. Kompromissen under seminariet blev att i stället för omfattande harmonisering – som låg utanför seminariets mandat eller möjligheter – skulle man utarbeta kompetenskriterier för olika nivåer, med en engelsk term Qualification maps.

1992 på Islands tre skolor Reykir med trädgårdsutbildning, Holar med hästupbildning och Hvanneyri med jordbruksutbildning. Island debuterade som världland med ett ambitiöst program. Intentionerna från seminariet 1990 om kunskapskriterier fullföljdes. Dock på en mer anspråkslös nivå genom att man valde växtskydd som typexempel och enades om att till nästa seminarium beskriva ländernas kompetenskrav på detta område. Huvuddelen av seminariet var förlagt till Reykir vid sydkusten med Reykjavik och de klassiska turistattraktionerna på nära håll. Därifrån färdades man tvärs över ön till nordkusten och Holar i Hjaltadal. En imponerande hästupvisning och en kvällskoncert i den närbelägna domkyrkan är bestående minnen från Holar. Därifrån färdades man längs västkusten till Hvanneyri där avslutningsmiddagen kryddades med medverkan av en asatroende shaman.

1994 på Mäntsälä lantbruks- och trädgårdsskola och skogsbruksskolan i Kotka i Finland. Seminariets huvudtema var kvalitet i utbildning och produktion samt användning av datoriserade nätverk i undervisningen. Genom besöket på skogsbruksskolan fick skogen en mer framträdande plats än vid något tidigare seminarium. Den ene av deltagarna från Storbritannien gav en mörk bild av de ekonomiska villkoren för lantbruksutbildningen i hemlandet och förvarnade om att det inte fanns utrymme för dem att delta i Joint Course i fortsättningen. Kretsen av observatörer vidgades till de baltiska länderna, Ryssland, Polen, Slovakien och Ungern. För gästen från Ryssland var ett studiebesök med vandring i skyttegravar i frontlinjen under vinterkriget en säregen upplevelse. Hon gjorde ett starkt intryck genom att förklara det ryska folkets situation. Den finska bastukulturen ägnades en föreläsning och praktisk tillämpning.

1996 på Hvilan. Nu fick vi svenskar klara organisationen utan stöd från skolmyndigheten. Genom samarbetet mellan Lärareföreningen, yrkesnämnden, landstinget i Malmöhus län och med Margareta Schjånberg-Larssons charmanta värdskap gick det utmärkt. Huvudteman var samverkan skola, arbetsliv, miljöfrågor och utbildning för landsbygdsutveckling. Torsten Madsén från högskolan i Kristianstad hade forskat

kring skola–arbetslivsfrågor och svarade för ett vägande inslag kring dessa. En utvärdering av den arbetsplatsförlagda utbildningen i länet kompletterade temat. Flera av de övriga skolorna i Skåne medverkade genom att ta emot studiebesök med olika teman som deltagarna fick välja emellan. Önnestadsskolans medverkan i miljöprojektet Vattenriket i Kristianstad gav en värdefull illustration till praktiskt miljöarbete på en skola. För första gången saknades deltagare från Storbritannien – ett av de länder som haft en framträdande roll under verksamhetens första decennier. Däremot hade Finland en talrik och ungdomlig delegation.

1998 Oenkerk Livestock Practice Center i Nederländerna. Som nämnts övertog Lärareföreningen med Bo Johansson som ansvarig kontakterna med Joint Course 1997 och fem svenskar deltog i seminariet 1998. Jacob Kjaer presenterade den historik över Joint Course som är huvudkälla till denna översikt. Värdering av utbildningskvalifikationer, IT-frågor och IT-teknologi var överläggningsämnen och dataföretag visade sina utbildningsprogram som deltagarna fick pröva. I samband med studiebesök på ett trädgårdsföretag berättade man om utbildning och arbetskraftsbehov inom trädgårdsnäringen. Ett annat studiebesök gick till en av de senaste invallningarna, Flevopolders, där jordbruk skapats och drivs med hänsyn till den speciella miljön samt stora markområden för viltlivet.

2004 på Waterford Institute of Technology i Irland. Det sex år långa uppehållet efter 1998 hade flera orsaker. Problem för tilltänkta värdländer att klara arrangemangen och utbrotten av mul- och klövsjuka och galna kosjukan, vilka gjorde det olämpligt att dra samman människor som var verksamma inom lantbrukssektorn. I den nu återsamlade 16:e Joint Course deltog 120 personer från de fem nordiska länderna, värdlandet Irland och Holland samt inbjudna gäster från Tjeckien, Wales och Nordirland. Sverige var väl representerat med 12 deltagare. I programmet ingick presentation av planerna inom EU på ett kompetensbaserat utbildningssystem och flera inlägg om utbildningssituation och näring i deltagarländerna. Ett av utflyktsmålen var

Kildalton College, som var lika imponerande nu som 1985. Flera andra studiebesök, underhållning och festliga måltider förgyllde den återuppsådda Joint Course-sessionen. Norge välkomnade till 2006 års möte i Molde.

Fackföreningsverksamheten

Av Karl-Henrik Höckerfelt

Hur den fackliga ambitionen såg ut kan i någon mån belysas med ett citat ur *Svenska Lantbruksskolornas Lärareförenings 50 år*. Författaren anger där, med hänvisning till föreningens *Medlemsblad* av år 1932, att Lärareföreningen ”icke är någon slags fackförening i vanlig bemärkelse, utan har sett som sin viktigaste uppgift att genom lantmannaskolorna och deras verksamhet gagna det svenska jordbruket och den ungdom som vill ägna sig däråt”.

Sett med dagens ögon var den fackliga ambitionen alltför blygsam. Den speglar dock den rådande uppfattningen att läraryrket var ett kall och skulle underordnas den verksamhet som yrket skulle betjäna. Verksamheten var ledstjärnan. Ytterligare ett citat angående föreningens uppgift att ta tillvara lärarkårens berättigade intressen: ”Med detta program som ledstjärna våga vi livligt hoppas på stöd i vårt arbete från respektive skolors styrelser som övriga myndigheter. Vid sidan härom gäller det givetvis även att tillvarata lärarkårens intressen, som ju dock i realiteten sammanfalla med skolornas och avse att höja deras förmåga att på bästa sätt kunna fylla sin stora och viktiga uppgift.” Ungdomen var och är viktig. På samtliga årgångar av *Medlemsbladet* är mottot på titelsidan ”Genom ungdomen danas framtiden”.

Det gällde tydligen att agera fackligt med filttofflorna på. Vilka frågor har då lärareföreningen, rent fackligt, engagerat sig i? Eftersom jag inte har tillgång till protokoll och andra handlingar före andra hälften av 1960-talet, då jag själv blev medlem i föreningen, är jag hänvisad till uppgifterna jubileumsskriften vad gäller de 50 första åren.

Världskriget var en svår tid för många – inte minst för lantmannaskolorna och dess lärare. Färre sökande, på någon skola rent av inställd vin-

terkurs. Rusande inflation gjorde att lönerna förlorade i köpkraft så att både lönepåslag och lönerevision behövdes. Lärareföreningen yrkade att lärarna vid lantbrukets skolor skulle placeras på den statliga löneplanen, och därmed även få förmånen av ordnade pensionsförhållanden och befrias från att erlägga särskilda pensionsavgifter. Lärareföreningen var ansluten till SALF, som stödde föreningen i olika framstötter.

Den uppgörelse som träffades med lantmannaskolornas lärargrupper i samband med denna tjänsteförteckningsrevision innebar en övergång från nettolön och hyresfri bostad till bruttolön och bostadshyra. De ändrade löneförhållandena rymde även bestämmelser om så kallad fyllnadstjänstgöring under kursfri del av året. Dessa och en del andra nyordningar gjorde att lärareföreningens styrelse var hårt engagerad, icke minst i samband med slutomgångarna i avtalsuppgörelserna. Detta samtidigt som den framväxande enhetsskolan – med förberedande yrkesutbildning i jordbruk – ingav vissa betänkligheter bland lantmannaskolans lärare.

Lantbruksundervisningen var inte längre en verksamhet enbart knuten till lantbruks- och lantmannaskolor. Härtill kom att hushållningssällskapen, efter lantbruksnämndernas tillkomst 1948, alltmer trängde in på lantbruksundervisningens område genom en kursverksamhet som rätteligen hörde hemma på lantmannaskolorna. Det fanns alltså fog för betänkligheter bland lantmannaskolornas rektorer och lärare. Vi citerar vidare:

”Men tiderna förändras och mycket med dem. I våra dagar måste envar kräva sin skäliga rätt. Liksom andra grupper har lärarna sin fackliga organisation, SALF som bildades 1942, som i sin tur är ansluten till SACO, Sveriges Akademikers Centralorganisation, det fackförbund som vid olika tillfällen fört Lärareföreningens och dess medlemmars talan. Problemen har varit av skiftande art och inom föreningens fackliga utskott, som kom till 1963, har ett betydelsefullt arbete utförts i samverkan med de nämnda fackliga organisationerna. Fram till 1963 svarade SALF med sin ombudsman och föreningens styrelse för det fackliga arbetet. Det var när krav framfördes på en starkare facklig bevakning och uppföljning av ärenden avseende lärare och rektorer som föreningen tillsatte två fackliga utskott, ett för rektorer och ett för

adjunkter. Dessa utskott har sålunda ställt upp i avtalsförhandlingar med Civildepartementet och sedan 1966 med Statens avtalsverk. Dessa utskott har haft överläggningar med Lantbruksstyrelsen och svenska landstingsförbundet i egenskap av central myndighet för ungefär 80 % av lantbruksskolornas huvudmän.” Några historiska data:

- 1 juli 1963 fastställdes ny stadga för lantbrukets skolor
- från och med 1966 gäller kollektivavtalsrätten för anställda i statlig och kommunal tjänst
- hösten 1966 utbröt skolkonflikten som även berörde lantbrukets skolor, och under den förhandlingsomgång som följde blev lärarpersonalen lockoutad varför betydelsen av facklig samverkan och lojalitet ytterligare accentuerades

Att de fackliga synpunkterna i Lärareföreningens målsättning och verksamhet under de senaste tjugo åren ägnats större uppmärksamhet av såväl styrelse som medlemmar hör självfallet samman med den omvandling i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare som förekommit på alla områden. När Lärareföreningen bildades var förhållandena mellan skolornas huvudmän och undervisningen i stor utsträckning patriarkaliska. Ingen representant för skolornas huvudmän kunde på den tiden tänka sig att en rektor eller lärare i någon av lantbrukets skolor kunde ha skäl att beklaga sig. Bibelns ord om att människan skulle bruka jorden i sitt anletes svett kunde gott ha uppfattats också som en maning till dem som på lantmannaskolorna sökte fylla sin uppgift som yrkeslärare och karaktärsdanare. Den sistnämnda uppgiften hade lantmannaskolan ärvt efter folkhögskolan, som börjat sin verksamhet jämt hundra år tidigare i anda präglad av liberalismens väckelsevindar. Redan nykterhetsaposteln Wieselgren hade tagit med kravet på skolbildning i sin målsättning, när han frejdigt gick till storms mot supsedem. Ett av hans fältrop var nämligen ”Brännerier ned! Skola upp!”.

Så långt jubileumsskriften från år 1968. När de första 50 åren var till ända företrädde Lärareföreningen sina medlemmar på ett bra sätt.

I oktober 1966 hade ett avtal mellan SALF och Stockholms Sparbank angående av en konfliktfond upprättats. För SALFs del har förbundsdirektören, Jan-Henrik Björck, skrivit under. I ett brev till SALFs

medlemmar den 7 december 1966 meddelar Björck att de segdragna förhandlingarna ”pågått oavbrutet sedan början av juli månad och som de flesta bittert erfarit inneburit en öppen konflikt under förhandlingarnas gång. I närslutna bilaga översänder jag en sammanställning av resultatet, som rör flera av våra grupper, vilket inneburit en jämställdhet med grupper inom övriga undervisningsområdet ... Det har således ej varit någonting alldeles givet att agronomadjunkterna skulle ha samma lön som adjunkter vid exempelvis ett gymnasium. Detta har för vår del varit en av de största stötestenarna under förhandlingarna”. Kampen hade varit svår men värd sitt pris!

Från och med 1963 presenterar de fackliga utskotten, rektorernas och adjunkternas, var sin verksamhetsberättelse. Därutöver hade givetvis styrelsen sin egen. Så här redovisas vad utskotten utträttat under 1968. Rektorernas fackliga utskott under ledning av Gunnar Ernest, Gålö, har ”träffat överenskommelse med Svenska Landstingsförbundet och SALF rörande förvaltararvode till rektor vid landstingsägd yrkesskola. Olika fackliga frågor har diskuterats med Lantbruksstyrelsen, SALF och Lärareföreningens styrelse. Ordföranden har deltagit i av SALF anordnad facklig konferens”. Lärarnas fackliga utskott under ledning av Olle Andersson, Stenkvista har ”haft överläggningar med närvarande lärare [årsmötet], och genom ordföranden deltagit i överläggningar med Kungl Lantbruksstyrelsen med anledning av läsårets längd med mera. Styrelsen har diskuterat diverse fackliga frågor med SALF och genom ordföranden deltagit i en av SALF anordnad facklig konferens på Jälla lantbruksskola”.

Föreningar vill gärna bli större för att öka slagkraften, så även Lärareföreningen. I slutet av 1968 skickades därför en inbjudan till yrkeslärarna vid lantbrukets yrkesskolor att som enskilda yrkeslärare var välkomna som medlemmar i SALF och Lärareföreningen. Inbjudan mottogs med förstrött intresse. Dock hade måhända ett frö till framtida samarbete såtts?

I mars 1970 undertecknades ett nytt avtal för att ytterligare stärka konfliktberedskapen. Avtalsparterna den här gången var Skandinaviska Banken och Agrifack – akademiker inom biologisk produktion och konsumtion, som efterträtt SALF samma år. Mera exakt samlar Agrifack akademiker inom jord, skog, trädgård och konsumtion.

Våren 1971 översändes ett PM till Agrifacks medlemmar. Det var utarbetat av Staffan Planck, ledamot av adjunkternas fackliga utskott, och rörde ersättning för insatser för bland annat internat och jourtjänst, skolljordbruk, kurslärarskap och huvudlärarskap. Bakgrunden var övergången till gymnasieskolan höstterminen 1971 och därmed ökad arbetsbörda för lärarna. Agrifack yrkade ersättning för detta. Reglering av ersättningen gjordes också senare.

Ny skolkonflikt på SACO-området ägde rum 1971. Agrifacks ordförande Olle Johansson skriver i ett brev till medlemmarna, daterat 28 juni: "Spelet är över. Ridån har gått ner för en oviss mellanakt ... SACO har tackat nej till medlingskommissionens slutbud. Men enligt avtalsverkets hurtfriska tolkning kommer avtalet ändå att tillämpas även för SACO-området." Så blev det också!

Lärareföreningen protesterade kraftigt mot att SÖ beslutat införa ferietjänster redan från 1 juli 1971. Meddelande härom "nådde skolan först i slutet av september, tre mån efter beslutets ikraftträdande", som föreningens ordförande Jan Pehrson skrev i ett brev till rektorer och lärare 1 oktober. Hela den fackliga arsenalen mobiliserades för att få reformen senarelagd. SÖ, och senare även Utbildningsdepartementet, uppvaktades i frågan. Lärareföreningen och Agrifack uppvaktade statssekreterare Sandgren i Utbildningsdepartementet. Då beslutet inte ändrades begärdes förhandlingar för att de praktiska och ekonomiska frågorna i samband med övergång från semestertjänster till ferietjänster skulle redas upp. Jan-Henrik Björck på Agrifack skriver till medlemmarna i mars 1972 att "vi i dagarna sänt en skrivelse till SÖ där förbundet utgår från att planeringen av nästa läsår sker enligt den ännu i kraft varande speciella stadgan för våra skolor jämte tillämpningsföreskrifter. Någon tolkning av feriebegreppet finnes ej, varför vi utgår ifrån att ferierna vid våra skolor skall motsvara dem vid övriga gymnasieskolor".

Enligt 1973 års redogörelse från rektorernas fackliga utskott lämnade Avtalsverket den 21 juni förslag rörande arbetstid med mera för lärare vid våra skolor. Förslaget hade varit föremål för genomgång tillsammans med lärarnas fackliga utskott och föreningens styrelse. Förhandlingarna befann sig vid årsskiftet i ett avgörande skede. Adjunkternas fackliga utskott samma verksamhetsår meddelar genom

sin ordförande Lars Ullberg att den stora frågan under året har varit lärarnas tjänstgöringsskyldighet. De fackliga utskotten och styrelsen kunde godta Avtalsverkets bud så när som på bedömningen av vad som är produktionsbunden och icke produktionsbunden undervisning. Vår linje var att all icke produktionsbunden undervisning skall vara så kallat 21-timmarsämne.

Den 21 januari 1974 trädde Avtalsverkets avtal angående arbetstid för lärare vid gymnasieskola med jordbruks-, skogsbruks-, trädgårds- eller lantbrukshälsutbildning med flera i kraft. Jag kan intyga att detta dokument blev föremål för ingående studium av lärare och rektorer landet över.

Av verksamhetsberättelsen 1976 framgår bland annat att Lärareföreningen under året genom styrelsen tagit förnyade initiativ till samråd med SLF angående närmare samarbete och eventuellt samgående.

Även om Lärareföreningens fackliga arbete hittills varit framgångsrikt var det betungande för dem som å föreningens vägnar utträtade det. Där om vittnar en skrivelse daterad den 2 januari 1980 angående fackligt samverkansorgan för lärare och skolledare vid jordbruks-, skogsbruks-, trädgårds- och konsumtionsutbildning: "Den fackliga bevakningen inom vårt område är svår. Sammanlagt utgör underlaget yrkesverksamma ca 1 000 stycken. Vår förening organiserar här knappa 200 medlemmar. Hushållsekonomernas förening ett 50-tal. Jämför med Lärarnas Riksförbunds 32 500 medlemmar. Från arbetsgivarhåll ser man gärna uniformering av avtalen och i det avseendet har man stöd från de stora fackliga huvudorganisationerna. Tiden känns mogen ... vill skapa ett mellanled mellan lärareföreningen och Agrifack. En Agrifacks lärareförening som skall utgöra ett samverkansorgan. Nuvarande lärareförening skall i stort släppa den fackliga delen och bli ideell, dvs framställning av läromedel, internationellt samarbete osv. Vi vill att Ni skall diskutera detta på skolorna och komma laddade till årsmötet i Uppsala den 27 januari för fortsatta diskussioner i ärendet." Skrivelsen är undertecknad av Eric Oldgren, ordförande för rektorernas fackliga utskott, och Olof Bågenholm, ordförande för adjunkternas fackliga utskott. Frågan behandlades av styrelsen den 26 januari och av årsmötet den 27 januari 1980 då Agrifacks Jan-Henrik Björck medverkade. Man

konstaterade att eftersom det var frågan om stadgeändringar krävdes beslut av två på varandra följande möten varav minst ett ordinarie, dvs i praktiken ett årsmöte.

Av de omfattande årsredogörelserna från de båda utskotten framgår att överläggningar med Agrifack ägt rum angående bildandet av en facklig förhandlingsdelegation inom jord-, skog-, trädgårds- och konsumtionsområdet. Förslag till stadgar för Agrifacks lärareförening var daterade den 12 december 1979. Agrifack var alltså informerad och involverad redan innan skrivelsen blev offentlig!

Ur redogörelsen för adjunkternas fackliga utskott 1980 framgår att resultatet av den fackliga verksamheten när det gäller avtalsbundna delen huvudsakligen kan utläsas ur lönebeskedens förändring under året. Vidare "konstateras kan att när de stora avtalslutande organisationerna mobiliserat sina krafter uppnås generella förändringar för stora grupper". Detta till skillnad från mindre grupper som har det besvärligt. I frågan om bildandet av Agrifacks lärareförening med uppgift att tillvarata medlemmarnas sociala och ekonomiska intressen har ingenting hänt under verksamhetsåret. En intressant redovisning av fördelar och nackdelar med bildandet av den nya lärareföreningen finns däremot.

I skrivelse från Jan-Henrik Björck ställd till medlemmarna 9 januari 1981 med rubriken "Gemensam lärareförening inom Agrifack för lärare och skolledare vid jordbruks-, skogsbruks-, trädgårds- och konsumtionsutbildning" redovisar han fördelarna med – och rentav nödvändigheten av – den nya föreningen ur facklig synpunkt. Han rekommenderar å Agrifacks vägnar att den 1980 väckta frågan om sammanslagning mellan Svenska Lantbruksskolornas Lärareförening och Hushållsekonomernas lärareförening äger rum. "De gamla delföreningarna skulle leva vidare som yrkesideella kamratföreningar."

I och med dessa båda skrivelser kan man säga att bildandet av den nya delföreningen, Agrifacks lärareförening, var på spåret. Det fanns ingen återvändo och vägen till målet blev en transportsträcka. I och med att medlemmarna fick skrivelserna i någorlunda god tid inför årsmötet i Uppsala den 25 januari 1981 hann mötet behandla frågan. I protokollet, § 24, står: "Medlemmarna hade under förmiddagens fackliga information diskuterat bildandet av Agrifacks lärareförening. Årsmötet beslöt

utse följande personer att ingå i en organisationskommitté ... De fick också uppgiften att vara stadgekommitté för Svenska Lantbruksskolornas Lärareförening." De utsedda var Eric Oldgren, ordförande i Lärareföreningen, Nils Lindh ordförande för rektorernas fackliga utskott, Olof Bågenholm, ordförande för adjunkternas fackliga utskott och Sven-Olof Månsson, ledamot i Agrifacks styrelse.

Efter följande årsmöte, 1982, anger protokollet följande: "§ 22. Beslöts enhälligt att ändra stadgarna för Svenska Lantbruksskolornas Lärareförening. Efter diskussion beslöts ändra föreningens namn till Lantbruksutbildningens lärareförening samt viss justering i det utsända förslaget. § 23. Beslöts bildandet av Agrifacks lärareförening (genom sammanslagning av Hushållsekonomernas lärareförening och Svenska Lantbruksskolornas lärareförening)".

Vid årsmötet den 23 januari 1983 verkställdes andra läsningen av stadgeändringen: "§ 21. Redogör ordföranden i Svenska Lantbruksskolornas Lärareförenings för stadgeändring som beslutas med tillägget att viss omredigering skall utföras av styrelsen. § 22. Redogör Nils Lindh för Agrifacks lärareförening som slutgiltigt bildats och styrelse konstituerats på Vretaskolan den 20 december 1982. § 23. Beslutar lärareföreningen utträde ur Agrifack då Agrifacks lärareförening därstädes vinner inträde."

Vid Agrifacks fullmäktigesammanträde den 7 mars 1983 beviljades Agrifacks lärareförening inträde i Agrifack som delförening. Hushållsekonomernas förening och Svenska Lantbruksskolornas Lärareförening beviljades samtidigt utträde. Så hade då Agrifacks lärareförening med uppgift att handha medlemmarnas fackliga angelägenheter definitivt bildats. Lärareföreningen förlorade därmed en av sina mest centrala arbetsuppgifter – att verka för goda arbetsvillkor för medlemmarna.

Fördelarna med nyordningen anges bland annat vara "att samla all undervisningspersonal inom vårt avtalsområde som ger bättre facklig bevakning o s v".

Fanns det inga nackdelar? Adjunktutskottets verksamhetsberättelse 1980 anför som nackdelar att uppdelningen med en facklig del i den nya föreningen och en mer ideell del i den gamla möjligen kunde medföra en mer tungrodd organisation och ökad byråkratisering. Vid Lärareföreningens och Hushållsekonomernas lärareförenings gemen-

samma sammanträde i november 1981 framkom viss tveksamhet beträffande bland annat årsmötesnärvaro, medlemskontakter och relationer till den blivande kamratföreningen i och med att många arbetsuppgifter för båda föreningarna överensstämmer.

Drivande krafter när det gällde bildandet av Agrifacks lärareförening var Agrifacks förbundsdirektör, Jan-Henrik Björck, och Lärareföreningens organisationskommitté med Nils Lindh i spetsen.

Beslutet att avlägsna den fackliga grenen från Lärareföreningen var måhända nödvändigt för att få en effektivare facklig bevakning. Agrifacks lärareförening har skött den på ett förtjänstfullt sätt. För Lärareföreningen som sådan var dock beslutet förödande på sikt, eftersom kvarvarande grenar – som läroboksframtagning och internationellt arbete – inte förmådde hålla liv i trädet.

Ur verksamhetsberättelser och årsmötesprotokoll

Av Karl-Henrik Höckerfelt

Här har vi fått nöja oss med att göra ett urval ur det rika källmaterialet och bara redovisa en del år. Den som är intresserad av andra år hänvisas till föreningens protokoll och övriga handlingar. Sommarmöten och nordiska möten har fått ett eget kapitel.

Vid årsmötena fick överläggningarna i undervisningsfrågor och fackliga frågor en framträdande roll. Dessa möten, även kallade vintermöten, förlades länge till Stockholm i anslutning till Lantbruksveckan i mars, men från början av 1970-talet flyttades de till Hotel Gillet på Dragarbrunnsgatan 23 i Uppsala, i anslutning till försöksledarmötet på SLU i Ultuna. Uppsala möte (som det kallades) inleddes då med medlemmarnas föreningsangelägenheter på söndagen och fortsatte med fortbildning på måndagen. 1993 var lantbrukskonferensen, som försöksledarmötet då hette, inte längre årlig och ganska snart upphörde den helt. 1993–96 förlades årsmötena till SLUs lokaler i Ultuna, men i fortsättningen förde de en ambulerande tillvaro och man strävade efter samverkan med, eller draghjälp av, andra aktörer. 2000–2005 lades årsmötena i anslutning till sommarmötena. Det kan i förstone verka vara en god sak därför att den är rationell. Men den hade också en dålig sida – tillfällena till de för medlemmarna så viktiga kontakterna med kollegor minskade. Och detta var inte bra!

1969 ägde årsmötet rum den 9 mars å festvåningen på Hotell Riche, Birger Jarlsgatan 4 i Stockholm. Som brukligt var sedan 1963, då föreningen fick fackliga utskott, hölls först ett fackligt sammanträde och

därefter sektionssammanträden för rektorer och adjunkter innan årsmötesförhandlingarna vidtog.

Under året hade styrelsen utgjorts av rektor Jan Pehrson, Rättvik, ordförande, rektor Gunnar Ernest, Berga, vice ordförande, agronom Ulf Peterson, Önnestad, sekreterare, agronom Elof Höglund, Nordvik, kassör, agronom P O Falknäs, Svalöv och agronom Leif Olofsson, Ulvhäll. Suppleanter var rektor Georg Bengtsson, Önnestad, agronom Torsten Elm, Bollerup och agronom Birger Johnsson, Vreta Kloster. Rektorernas fackliga utskott bestod av Gunnar Ernest, ordförande, Artur Pettersson, sekreterare och Georg Bengtsson. Adjunkternas fackliga utskott bestod av Olle Andersson, Stenkvista, ordförande, Lars Öström, Skellefteå, Leif Olofsson, Ulvhäll och Bertil Elmvik, Önnestad.

I samband med föregående årsmöte, 10 mars 1968, ägde föreningens 50-årsjubileum rum under pompa och ståt med högtidstal av jordbruksminister Eric Holmquist. Bland övriga talare fanns byråchefen vid Lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå Gösta Ericsson, som gav en rad exempel på hur föreningen tagit initiativ och ansvar för lantbruksundervisningen i vid bemärkelse. Särskilt betonades Lärareföreningens insatser när det gällt ämneskollegiernas uppgifter i undervisningsplaneringen. Även Karl-Fredrik Björn, förlagschef på LT, lovprisade samarbetet med Lärareföreningen.

Under året avgavs yttrande till SALF angående Yrkesutbildningens betänkande del III, gjordes uppvaktningar och uttalanden till Kungl. Lantbrukshögskolan angående intagningsförfarandet vid lantmästarutbildningen och till SALF angående maskinlärartjänster. Vidare deltog föreningen i överläggningar med nämnden för lantbruks- och trädgårdsundervisningen och med LTs förlag angående läroboksutgivning. De fackliga utskotten hade under 1968 haft en omfattande verksamhet.

1979 års årsmöte ägde rum den 28 januari i Uppsala. Styrelsen hade utgjorts av rektor Jan Pehrson, Rättvik, ordförande, rektor Eric Oldgren, Plönninge, vice ordförande, agronom Ulf Peterson, Önnestad, sekreterare, agronom Kjell Eliasson, Svalöv, kassör, agronom Bertil Larsson, Stenkvista och agronom Sven Olof Månsson, Önnestad. Suppleanter var rektor Elof Höglund, Nordvik, agronom Ebba Thorén, Plönninge

och agronom Sölve Roos, Tenhult. Rektorernas fackliga utskott var Eric Oldgren, Plönninge, ordförande, Nils Lindh, Vreta Kloster och Birger Andersson, Sala. Adjunkternas fackliga utskott var Sven Olof Månsson, Önnestad, ordförande, Gertrud Larsson, Stenkvista, sekreterare, Olof Bågenholm, Plönninge och Anders Olofsson, Torsta.

Under året hade styrelsen haft kontakt med SLF angående olika samverkansformer och eventuellt samgående, föranstaltat om översyn och modernisering av föreningens stadgar och avgivit synpunkter till Lantbruksveckans bestyrelse på Lantbruksveckans framtid. Till Agri-fack avgavs synpunkter på *SOU 1978:29 Yttrande över examensbenämningar i den grundläggande högskoleutbildningen*. Styrelsen hade förberett övergången till 40-veckors grundkurs genom att samla intresset ute på skolorna kring bland annat metodikfrågor. En enkät hade tillställts samtliga skolor och arbetsgrupper hade tillsats. Redovisningen av resultatet gjordes i samband med årsmötet.

Styrelsen hade haft fortlöpande kontakter i utbildningsfrågor med LYN, och tillsammans med LTs förlag medverkat till läroboksutgivningen och i planeringen av kommande läroböcker.

1984 års årsmöte den 29 januari behandlade framför allt frågan om sammanslagningen mellan Lärareföreningen och SLF. Vid ett gemensamt sammanträde i maj 1983 hade de båda styrelserna enats om att respektive förenings årsmöte skulle fatta beslut i frågorna om nytt namn (Lantbrukslärarnas förening), nya stadgar (enligt en arbetsgrupps förslag), konstituerande möte (vid ett gemensamt sommarmöte), information till medlemmarna (från respektive ordförande) och valberedning (en gemensam med 2+2 ledamöter från vardera föreningen).

Lärareföreningens ordförande Eric Oldgren skrev i juni till medlemmarna att "som Du säkert känner till har Svenska Lantbruksskolornas Lärareförening lossat de direkta banden till Agrifack. Vi är också långt framme när det gäller samgåendet med lantmästarna". Nu var även denna fråga på spåret och första läsningen av de reviderade stadgarna gjordes på årsmötet, den andra på sommarmötet i Uddetorp i augusti 1984. Formellt fanns båda föreningarna kvar till den 4 augusti då de, efter separata möten åtföljda av ett gemensamt, konfirmerade

de nya stadgarna för Lantbrukslärarnas förening. Här må tilläggas att Uddetorpsskolan fyllde 100 år 1984 och att sammanslagningen av föreningarna blev ett fint inslag i jubileumsfirandet.

Svenska Lantbruksskolornas Lärareförenings hemgift i form av eget kapital var vid fusionen 155 000 kronor. Denna ansenliga summa hade uppkommit genom att föreningen väl förvaltats sitt pund.

Fram till årsmötet 1986 hade styrelsen denna sammansättning, interimistisk till årsmötet 1985: Eric Oldgren, Plönninge, ordförande, Thure Sjödahl, Lillerud, vice ordförande, Rolf Gustavsson, Himmelstalund, sekreterare, Kjell Eliasson, Svalöv, kassör, Susanne Bergholtz, Forslunda, Lars Malmström, Säbyholm, Lars-Gösta Pehrson, Rättvik och Eric Persson, Nytorp.

Det var som synes en mycket kompetent församling med lika många agronomer som lantmästare. Förväntningarna på den nya styrelsen var också stora från alla håll – det ankom nu på den att, med stöd av de nya stadgarna, skapa en verksamhet som var till gagn för medlemmarna och därmed för skolorna. Dessvärre skulle det visa sig att den fusionerade föreningen inte hade framtiden för sig. En bidragande orsak var bildandet av Naturbruksskolornas förening, som hade i stort sett samma ändamålsparagraf.

1989 års årsmöte ägde rum den 29 januari. Nu förekom inte längre några fackliga överläggningar före årsmötet eftersom Lärareföreningen blivit rent yrkesideell. Styrelsen hade bestått av Lars Gösta Pehrson, Rättvik, ordförande, Göran Barkevall, Munkagård, vice ordförande, Rolf Gustavsson, Himmelstalund, sekreterare, Susanne Bergholtz, Forslunda, kassör, Lars Malmström, Säbyholm och Eric Persson, Nytorp. Suppleanter var Rigmor Franzén, Ingelstad, Nils Lindh, Vreta Kloster, Karin Hanno, Forslunda, Bo Svensson, Svalöv, Nils Johnsson, Torsta, och Arne Ljungars, Önnestad.

Föreningen hade representerats av Örjan Andersson vid överläggningar med JUF om kurser för plöjningsdomare och införandet av växelplögen i tävlingssammanhang.

Vid nordiska seminariet på Nordisk Landboskole i Odense deltog Susanne Bergholtz. Sex medlemmar – Anders Wretner, Peder Giertz,

Stefan Haskå, Carin Clason, Sven-Erik Berg och Axel Ullerås – hade deltagit i Joint Course som detta år var förlagt till Holland.

Sten Johansson utsågs till föreningens ämnesrepresentant i matematik. Diskussioner med LTs förslag om framtagning av läromedel för naturbrukslinjen planerades.

Sommarmötet 1988 var samförlagt med det nordiska lantbrukslärarmötet i Korsholm, Vasa, Finland. Där kallar man det lantbrukslärarkonferens, vilket förmodligen höjer mötets status. Som det plägar var även detta lärarmöte fullmatat och med högtidliga inslag. Vid öppningshögtidligheten festtalade minister Taxell. Lantbrukspolitikens riktlinjer i Finland presenterades av generaldirektör Hemilä. 23 medlemmar från Lärareföreningen deltog, med familjer inalles 43 svenskar: ”Kongressen hade en hög dignitet med anföranden av två ministrar och en projektledare från Nordiska ministerrådet. Programmet var intensivt med allvar om landsbygdens framtid, studiebesök i nutid och forntid samt fest och gemenskap.”

Naturbruk hade blivit ett samlingsnamn för de skiftande utbildningarna inom de areella näringarna. (En del skyggade för ordet, som ansågs lite för flummigt. Andra menade att det går an som samlande be-

Nordiskt lantbrukslärarmöte på Korsholm i Finland 1988. Utöver intressanta föredrag, diskussioner och studiebesök bjöds deltagarna på ett hejdundrande folkklustspel betitlat Kalas på Stundars. Foto: Anita Höckerfelt

grepp. Försök hitta på något bättre själv!) Årsmötet diskuterade naturbrukslinjen och framtiden tillsammans med företrädare för SÖ (Ingvar Carlsson), LYN (Bertil Larsson och Åke Björn), TYN (Bertil Permén), Svenska Lantarbetareförbundet (Leif Håkansson) och SLU (Nils Möller). Debattledare var föreningens nyvalde ordförande Göran Barkevall. Det blev en bra överläggning och de närvarande fick helt klart för sig hur de olika intressenterna såg på linjen. Lärareföreningen lämnade inget åt slumpen!

1991 års årsmöte ägde rum 27 januari. Nu hade jag blivit ordförande och i mitt hälsningsanförande talade jag om vår oroliga tid, världspolitiken och lantbrukets situation – mindre kostym genom det så kallade spårbytet, föranlett av riksdagens beslut om jordbrukets avreglering – situationen på utbildningens område med många förändringar bland annat ÖGY med ny studievägsstruktur, nytt statsbidragssystem, kommunaliseringen av lärarna, skolornas huvudmannaskap, skolorbrukets ställning och förslag om att avveckla skolor. Aldrig under mina 25 år i branschen hade så mycket varit på gång samtidigt. Då var det särskilt värdefullt att det fanns en lärarförening där skolfolk kunde träffas, diskutera och fatta beslut till gagn för vår verksamhet! Vi kunde inte bara lita till arbetsgivaren, myndigheterna, facken och branschen – vi måste själva engagera oss och det sker bäst genom Lärareföreningen.

Vid årsmötet höll Hans-Erik Uhlin, bitr professor vid SLU, ett intressant anförande om omställningen och dess konsekvenser för näringen och utbildningen. Han förutspådde att traditionella jordbruksföretag skulle försvinna i snabb takt. Andra företagstyper skulle öka, framför allt kombinationsföretag men även deltidföretag, fritids- och bostadsjordbruk och familjebaserade skogsföretag. Fyra ledstjärnor angavs: värderingar och attityder, teknisk utveckling, ekonomisk utveckling och internationalisering. Fortbildning skulle bli centralt i framtiden.

Under 1990 övertog Lärareföreningen huvudmannaskapet för Agrodidacts förmedlingsverksamhet. Se även s 32.

1998 ägde årsmötet rum 23 mars i Natur och Kulturs lokaler på Karlavägen 31 i Stockholm. Styrelsen hade bestått av Karl-Henrik Höckerfelt,

Uddetorp, ordförande, Göran Barkevall, Munkagård, vice ordförande, Lars Malmström, Säbyholm, sekreterare, Susanne Bergholtz, Forslunda, kassör, Eric Persson, Nytorp, och Bo Johansson, Himmelstalund. Suppleanter var Olle Hamrebjörk, Nytorp, Maria Nilsson, Uddetorp, Karin Granström, Lillerud, Lennart Sörkvist, Dingle, och Anders Benjaminsson, Sötåsen.

Styrelsen avsåg under året en skrivelse till Skogslärarnas förening med förslag om att medlemmarna i denna förening också skulle bli medlemmar i Naturbrukslärarnas förening. Men vi fick inget svar – att det kan vara tyst i skogen det vet vi, men så länge ... (Förklaringen kom senare. Föreningen var vilande och inbjudan skulle därför gå till enskilda skogslärare. Någon enstaka nappade.)

Under sitt oktobersammanträde hade styrelsen överläggningar med LRF och NYN angående gemensamma utbildningsfrågor. Närvarande var då både den nya NYN-sekreteraren Maria Elinder och den

Styrelsen i Naturbrukslärarnas förening samlad till överläggningar med NYN i Bondtolvan (Böndernas hus på Klara Östra Kyrkogata 12 i Stockholm) 1997. Stående från vänster Göran Barkevall, vice ordförande, Bertil Larsson, NYNs avgående sekreterare, Eric Persson och Bo Johansson. Sittande Lars Malmström, sekreterare, Karl-Henrik Höckerfelt, ordförande, Susanne Bergholtz, kassör, och Maria Elinder, NYNs tillträdande sekreterare. Foto: Karl-Henrik Höckerfelt

tidigare. Bertil Larsson avtackades för sitt förtjäntsfulla arbete i yrkesnämnderna och för det goda samarbetet föreningen haft med honom under många år.

Styrelsen hade även under detta år överläggningar med LTs förslag angående utveckling och produktion av läromedel. I samband med årsmötet genomförde Lärareföreningen och förlaget ett gemensamt tvådagarsseminarium om läromedel. Intresset för detta seminarium var glädjande stort. Se även s 29.

Naturbrukslärarnas Forum, ett informationsblad för medlemmarna, startade under oktober månad. Se även s 34.

Finn Renström, rektor på Önnestad, hade föreslagit att föreningen skulle läggas ut på Internet tillsammans med Agrodidactförmedlingen och *Naturbrukslärarnas forum* och årsmötet beslutade att styrelsen skulle utreda frågan tillsammans med förslagsställaren. (De lades så småningom ut på nätet som en länk från Naturbruksskolornas förenings webbplats www.naturbruk.se. Vad som nu står där om Naturbrukslärarnas förening återstår för den intresserade att utforska.)

1999 hade medlemmarnas bristande engagemang lett till funderingar på att Lärareföreningen skulle upprätta en nära relation med Naturbruksskolornas förening, som bildats 1997. Förslag hade väckts om att ombilda föreningen till en stiftelse som skulle förvaltas av Naturbruksskolornas förening och ha till uppgift att främja utvecklandet av läromedel inom naturbruksområdet. Årsmötet beslöt att förslaget skulle tillställas medlemmarna för synpunkter och att Naturbruksskolornas förenings mening i frågan skulle efterhöras.

2001 kom frågan om föreningens framtid upp igen och då i ny form. Årsmötet beslöt att ett samarbete, eventuellt samgående, med Naturbruksskolornas förening skulle utredas.

2002 års årsmöte ville försöka väcka nytt liv i Lärareföreningen och styrelsen fick i uppdrag att arbeta vidare med verksamheten. Det var dock för sent, och styrelsen förordade ett intensivt samarbete med Naturbruksskolornas förening.

2003 års årsmöte gav styrelsen i uppdrag att till nästa årsmöte ta fram underlag för Lärareföreningens fortsatta inriktning. I kallelsen till årsmötet 2004 föreslog styrelsen att föreningen skulle upphöra och att tillgångarna i fortsättningen skall förvaltas av en kommitté inom Naturbruksskolornas förening, vars syften skall vara samma som i Lärareföreningens stadgar.

2004 års årsmöte diskuterade det utsända förslaget och beslutade att Naturbrukslärarnas förening skulle upphöra i och med nästa årsmöte. Enligt § 17 i stadgarna skall tillgångarna överföras till organisation med liknande syfte och mål. En kommitté skulle utarbeta förslag till hur föreningens tillgångar skall användas och förslaget skall vara klart till nästa årsmöte. I kommittén ingick ordföranden för Naturbrukslärarnas förening, ordföranden för Naturbruksskolornas förening samt en lärarrepresentant.

2005 års årsmöte – Naturbrukslärarnas förenings sista – ägde rum den 13 augusti på Munkagårdsgymnasiet i Tvååker. I den utsända kallelsen står bland annat: "Observera! Vid årsmötet kommer att behandlas förra årsmötets beslut att föreningen uppgår i Naturbruksskolornas förening." Styrelsen hade utgjorts av Göran Barkevall, Munkagård, ordförande, Bo Johansson, Himmelstalund, vice ordförande, Lars Malmström, Säbyholm, sekreterare och Hans Löfsved, Munkagård, kassör. Inga suppleanter.

Årsmötet beslutade enligt § 9 i årsmötesprotokollet att 50 000 kronor av Lärareföreningens tillgångar skall användas till en skriftlig dokumentation om föreningens verksamhet, och att Naturbruksskolornas förening föreslås bilda en arbetsgrupp som förvaltar resterande belopp. Av § 10 framgår bland annat att Naturbrukslärarnas förening upphör, att tillgångarna förs över till Naturbruksskolornas förening som tecknar nytt avtal med Natur och Kultur och att Naturbrukslärarnas föreningen avregistreras..

Härutöver beslutade årsmötet att en arbetsgrupp bestående av Bertil Larsson, sammankallande, Göran Barkevall och Karl-Henrik Höckerfelt verkställer att den skriftliga dokumentationen framställs.

Därefter skall Naturbrukslärares förenings arkivmaterial överföras till Folkhälsoarkivet.

Men även om Lärareföreningen är död lever centrala delar av dess verksamhet vidare inom Naturbruksskolornas förening – läromedelsutveckling, seminarier som Joint Course och bidragsverksamheten för främjandet av undervisningen. Information om Naturbruksskolornas förening finns på www.naturbruk.se.

Årsmötet 2005 på Munkagård fattade det slutgiltiga beslutet om att Lärareföreningen skall upphöra och hur tillgångarna skall förvaltas. Från vänster Claes-Göran Claesson (ordförande i Naturbruksskolornas förening), Hans Löfsved, Göran Holmberg, Thure Sjödaahl, Bo-Eskil Nilsson, Lars Adell, Karl-Henrik Höckerfelt, Bo Johansson, Lars Malmström, Göran Barkevall (ordförande i Naturbrukslärares förening) och Carl Johan Hortling.

Foto: Anita Höckerfelt

Sommarmöten och nordiska lantbruksläramöten

Av Karl-Henrik Höckerfelt

Sommarmöten

Sommarmötet, ibland kallat kamratmötet, förlades till olika skolor i landet och var även en angelägenhet för medlemmarnas familjer. Den stående dagordningen vid dessa möten innehöll för dag 1 välkomsthälsningar, presentation av skolan och dess verksamhet, presentation av bygden och dess jordbruk, anförande av någon inbjuden prominent person och överläggningar i något för skolorna aktuellt undervisningsfrågor. Dag 2 ägnades åt en studieresa eller, som man sade förr, en utfärd i trakten. Under trivsamma former fick deltagarna då kännedom om bygden, dess jordbruk, kultur, sevärdheter och mycket annat.

Det är ingen överdrift att påstå att Lärareföreningen hade ett gott förhållande inte bara till Lantbruksstyrelsen utan även till det överordnade Jordbruksdepartementet. Sälunda var jordbruksministrarna väl sedda gäster på sommarmötena och höll då huvudtalet, något som givetvis gav glans och status åt tillställningen. Studiebesöken speglade näringen ur olika aspekter och det gavs dessutom tillfälle till kamratlig samvaro, nog så viktig eftersom många lärare kände sig lite isolerad på den egna skolan och såg fram mot att få utbyta erfarenheter med kollegor från andra skolor.

När det första sommarmötet hölls har vi inte kunnat få fram. Kanske fanns de med redan från början? I *Svenska Lantmannaskolornas Årsskrift 1930* ges ett fylligt referat av sommarmötet 1928. Föreningens 10-årsjubileum ägde rum i samband med sommarmötet på Sala lantman-

naskola. Ordföranden Gustaf Eliasson, Svalöf, ledde förhandlingarna vid vilka sekreteraren Anton Andersson, Hammenhög, lämnade en redogörelse för de gångna tio årens verksamhet. Frågan om jordbruk vid skolan var aktuell redan då och bereddes av en kommitté som vid mötet företräddes av representanter från Kungl. Lantbruksstyrelsen. ”Mycket diskuterande gör magen tom. Även den mest talföre kom därför till korta, då det anmälades att tioårsfestens middagsbord stod dukat. Vid bordet hölls förstås tal till och av hedersgästerna, byrådirektör von Zweigbergk och inspektör Ljung, och sändes telegram till generaldirektör Insulander, vilken sänt en vänlig hälsning att endast ett mycket viktigt sammanträde kunnat hindra honom från att närvara. Den gamle oförbrännelige ungkarlen Lampa i Skara ägnade damerna sin ridderliga hyllning.”

I brist på heltäckande källmaterial låter sig inte alla sommarmöten beskrivas lika ingående, men i minnesskriften från 1968 omnämns några. År 1933 hade ett förlängt årsmöte på två dagar, förlagt till Högalid den 1–3 september. Ett årsmöte på två dagar verkar väl långt! Jag tror att det i stället var ett sommarmöte. Ytterligare några sommarmöten finns omnämnda i skriften.

Nordiska lantbrukslärarmöten

1952 startade de nordiska mötena och lärarföreningarna i de olika länderna turades om att stå för värdskapet. Till en början avhölls dessa möten varje år, senare oftast vartannat, och sommarmötena samförldes med de nordiska lantbrukslärarmötena de år dessa ägde rum. Island kom med i kretsen först 1968 och därmed var den nordiska skaran fulltalig. Genom de nordiska lantbrukslärarmötena var det första steget taget mot ett internationellt engagemang på lantbruksundervisningens område.

Mötesförteckning

När det gäller när och var sommarmötena hölls mellan 1918 och 1968 vet vi alltså inte så mycket, men under perioden 1918–27 var de förlagda till Önnestad, Stora Segerstad och Torsta. Under samma period ägde sommarmöten även rum i samband med lantbruksutställningar i Jönköping, Nässjö, Göteborg och Stockholm. Uppgifterna om de nordiska

lantbrukslärarmötena under åren 1952–1968 har hämtats från *Boken och plogen*. Från och med 1969 vittnar protokollen.

- ...
- 1928 sommarmöte i Sala
- 1929 sommarmöte i Kyrkerud
- 1930 sommarmöte i Strängnäs
- ...
- 1932 sommarmöte i Skara
- 1933 sommarmöte (?) i Högalid
- ...
- 1936 sommarmöte i Visby
- ...
- 1952 nordiskt lantbrukslärarmöte i Storhove, Norge
- 1953 nordiskt lantbrukslärarmöte i Dalum, Danmark
- 1954 nordiskt lantbrukslärarmöte i Bräkne-Hoby och Ingelstorp, Sverige
- 1955 nordiskt lantbrukslärarmöte i Järvenpää, Finland
- 1957 nordiskt lantbrukslärarmöte i Kleiva, Norge
- 1959 nordiskt lantbrukslärarmöte i Lyngby, Roskilde, Danmark
- 1961 nordiskt lantbrukslärarmöte i Uppsala, Sverige
- 1964 nordiskt lantbrukslärarmöte i Lahti, Finland
- 1965 sommarmöte på Skurup
- 1966 nordiskt lantbrukslärarmöte i Stavanger, Norge
- 1968 nordiskt lantbrukslärarmöte i Hvanneyri, Island, 11–18 augusti
- 1969 sommarmöte på Lövsta, 16–17 augusti
- 1970 nordiskt lantbrukslärarmöte i Vejlbj, Danmark, 1–5 augusti
- 1971 sommarmöte på Dingle lantbruksskola, 6–8 augusti
- 1972 nordiskt lantbrukslärarmöte på Kvinnersta, 3–6 augusti
- 1973 sommarmöte på Valstad, 11–12 augusti
- 1974 nordiskt lantbrukslärarmöte i Korsholm, Finland, 7–9 augusti

- 1975 sommarmöte på Bollerup-Hammenhög,
9–10 augusti
- 1976 nordiskt lantbrukslärmöte i Joensberg, Norge,
3–7 augusti
- 1977 sommarmöte på Vreta, 13–14 augusti
- 1978 sommarmöte på Rättvik-Vassbo, 12–13 augusti
- 1979 nordiskt lantbrukslärmöte i Hvanneryri,
Island, 4–9 augusti
- 1980 sommarmöte på Nordvik, 2–3 augusti
- 1981 sommarmöte på Nuntorp, 13–14 juni
- 1982 nordiskt lantbrukslärmöte i Lundby, Roskilde,
Danmark, 3–6 augusti
- 1983 sommarmöte på Vårhaga, 5–7 augusti
- 1984 sommarmöte på Uddetorp, 3–5 augusti
- 1985 nordiskt lantbrukslärmöte på Plönninge,
2–4 augusti
- ...
- 1987 sommarmöte på Valstad, 31 juli–2 augusti
- 1988 nordisk lantbrukslärmöte i Korsholm,
Vasa, Finland, 27 juni–2 juli
- 1989 sommarmöte på Finsta, 28–30 juli
- 1990 sommarmöte på Nytorp, 27–29 juli
- 1991 nordiskt lantbrukslärmöte, Gjermundnes,
Norge, 3–7 juli
- 1992 sommarmöte, Stora Segerstad, 7–9 augusti
- 1993 sommarmöte, Svalöv – inställt p g a för få deltagare
- 1994 nordiskt lantbrukslärmöte i Hvanneyri, Island,
30 juni–3 juli
- 1995 sommarmöte på Hvilan, 5–8 augusti
- 1996 Joint Course i stället för sommarmöte på Hvilan,
2–9 augusti
- 1997 nordiskt lantbrukslärmöte, Gråsten, Danmark
– inställt p g a för få deltagare
- ...
- 1999 sommarmöte på Säbyholm, 7–8 augusti

- 2000 sommarmöte på Munkagård, 5–6 augusti
- 2001 sommarmöte på Himmelstalund, 4–5 augusti
- 2002 sommarmöte/årsmöte på Hvilan, 10–11 augusti
- 2003 sommarmöte/årsmöte på Säbyholm, 2–3 augusti
- 2004 sommarmöte/årsmöte på Dingle, 7–8 augusti
- 2005 sommarmöte/årsmöte på Munkagård,
13–14 augusti

Förteckning över Joint Course-mötena finns på s 42.

Sommarmöte på Finsta 1989. Sommarmötena var ofta en familjeangelägenhet och med på båtutflykten till Ängsö nationalpark var Lars-Gunnar Johnsson, Uddetorp, och hans familj. Foto: Karl-Henrik Höckerfelt

Sommarmötet 1989. Finstas köksväxtodling demonstreras. Foto: Karl-Henrik Höckerfelt

Sommarmötet 1989. Rektor Ebba Lundh (nummer två från höger) visar skolans stallar. Foto: Anita Höckerfelt

Sommarmötet på Hvilans trädgårdsskola 1995. Foto: Anita Höckerfelt

Nordiska lantbrukslärarmötet på Gjermundnes i Norge 1991. Samordnaren för mötet, Asbjörn Gisnås (till vänster) tillsammans med talesmännen för de nordiska lärarföreningarna som just framfört de sedvanliga hälsningarna från sina respektive hemländer – Jonvald Nikkinen, Norge, Torolf Grønn, Finland, Jacob Kjaer, Danmark, Sveine Hallgrímsson, Island och Karl-Henrik Höckerfelt, Sverige. Foto: Anita Höckerfelt

Rektor Claes-Göran Claesson (till höger) redogör här för verksamheten hos Carl-Henrik Pettersson på gården Lindhult, en av Stora Segerstads duktiga och företagsamma grannar vid ett studiebesök i skolans omgivningar 1992. Foto: Anita Höckerfelt

Nordiska lantbrukslärarmötet på Hvanneryri i Island 1994. Gästerna välkomnas av rektor Magnus B Jónsson (till vänster) och hans företrädare Gudmundur Jónsson.

Foto: Karl-Henrik Höckerfelt

Dessa eleganta normor stod för ett uppskattat inslag vid festmåltiden på Havanneryri.

Foto: Karl-Henrik Höckerfelt

Sommarmötet på Hvilans trädgårdsskola 2002. Rektor Margareta Schjånberg-Larsson (nummer tre från höger) demonstrerar skolans markbyggnadsavdelning – lika välskött som odlingarna. Foto: Anita Höckerfelt

Sommarmötet på Säbyholm 2003. Föreningens mångåriga sekreterare Lars Malmström fick rycka in som kock och fixa festmåltiden. Han rörde i grytorna med stor frenesi, något som högeligen imponerade på närvarande damer. Foto: Karl-Henrik Höckerfelt

Lantmästarna som lantbrukslärare

Av Thure Sjödahl

De första tankarna om att komplettera lärarkompetensen på lantbrukskolorna med lantmästare har jag träffat på i en motion till riksdagen 1948. I den framhölls vikten av att höja kvaliteten på de praktiska inslagen i utbildningen. Den avslogs med motiveringen att för de teoretiska delarna fanns redan väl utbildade lärare med agronomutbildning och för de praktiska inslagen fanns erfarenheter hos de anställda på skoljordbruken. 1958 återkom en motion med i princip samma innehåll som då bifölls av riksdagen och därmed öppnades läraryrket för lantmästarna.

När jag lämnade Alnarp hösten 1962 informerade kursföreståndaren K F Gelinder om just detta beslut och konstaterade att lärartjänster med krav på lantmästarkompetens skulle komma att inrättas. Han meddelade också att han hade för avsikt att hösten 1963 starta en 15 veckors fortbildning för lantmästare som var, eller avsåg att arbeta som, lärare och rådgivare. Målet med kursen skulle vara att komplettera lantmästarnas pedagogiska och metodiska förutsättningar att bli ett bra kompetenstillskott i lantbruksutbildningen.

Jag erhöll den 1 november 1962, som förste lantmästare, en tjänst med beteckningen undervisningsassistent på Sötåsens lantbruksskola och var en av kursdeltagarna på den pedagogiska kurs som startade på Alnarp hösten 1963. Behörighetskravet för kursen var lantmästarexamen eller, som det då kallades, driftledarutbildning på Alnarp.

Under kursen väcktes frågan om vilken personalorganisation som lämpligen skulle bevaka denna nya personalgrupps fackliga intressen. Följande alternativ diskuterades i prioritetsordning:

1. medlemskap i Skogsyrkeslärarnas förening
2. medlemskap i Svenska Lantbruksskolornas Lärareförening
3. bilda en egen förening med den fackliga bevakningen inom dåvarande Svenska Facklärarförbundet (SFL) inom TCO

Vid kursens slut bildades en arbetsgrupp med uppgift att lösa organisationsfrågan. Efter omfattande kontakter, diskussioner och överläggningar konstaterades att det saknades förutsättningar för medlemskap i de etablerade föreningarna. Lantmästarutbildningen ansågs inte tillräckligt akademisk för att kunna medge medlemskap.

Den 13 mars 1967 bildades Sveriges Lantbrukslärares Förening (SLF) som var öppen för alla lärare inom JST-utbildningarna. Föreningens mål var att utöver det pedagogiska utvecklingsarbetet också skapa underlag för den fackliga bevakningen som då kanaliserades via SFL.

Föreningen organiserade fortbildningskurser varje sommar i samarbete med olika företag. Samarbetet med dåvarande BM i Eskilstuna var särskilt meningsfullt.

Föreningens övergripande uppdrag var att hitta en lösning på den nya lärargruppens arbetstider, som då huvudsakligen reglerades genom en undervisningsskyldighet som var bunden till lärarnas utbildningsbakgrund och utan någon som helst hänsyn till undervisningens karaktär. Med agronomutbildning var undervisningsskyldigheten, usken, 24 45-minuters lektioner per vecka medan den lantmästarutbildade hade 36 60-minuters usk. Lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå som var tillsynsmyndighet lättade på trycket på arbetstiden för lantmästare och trädgårdstekniker genom att tiden vid så kallad teoretisk undervisning räknades upp med faktorn 1,5. Detta beslut saknade helt stöd i författningarna men var avgörande för arbetsvillkoren.

SLF:s krafter koncentrerades under det första decenniet helt på arbetstidsproblematiken. Det stora problemet var att finna ett beräkningssystem som inte försämrade villkoren för dem som gynnades i det gamla systemet. De ogynnsamma arbetsvillkoren var givetvis inte specifika för lantbruksundervisningen utan gällde hela fältet av utbildningar med praktisk inriktning. I det lönepolitiska programmet för SFL från 1972 betonades att yrken med praktisk inriktning och med övervägande

kvinnliga arbetstagare värderades lägre än andra yrken. Inom undervisningen finns betydande skillnader mellan ämnesområden, stadier och skolformer såväl vad som gäller lön som undervisningsskyldighet.

1972 hade vi fått en lösning på arbetstidsfrågan som innebar en usk på 21 veckotimmar för så kallad teoretisk undervisning och 32 veckotimmar för så kallad praktisk undervisning.

SLF:s medlemmar hade en viktig roll i SÖs utvecklingsarbete inför beslutet om den nya gymnasieskolan 1971. Jag deltog själv i överläggningar med Yrkesutbildningsberedningens (YB) huvudsekreterare för att finna lösningar till att JST-utbildningarna på ett effektivt sätt skulle kunna integreras i den nya gymnasieskolan.

Under slutet av 1970-talet blev det allt mer uppenbart att det var orationellt med två konkurrerande lärarföreningar för jord- och trädgårdsutbildningarna. Dessutom ändrades förutsättningarna så att det inte längre var självklart att delta i den fortbildningsverksamhet som föreningarna anordnade, främst i samband med årsmötena. Från att det varit en självklarhet att man deltog – med hela familjen – blev inte denna typ av fortbildning lika väsentlig längre för den enskilde lärarens yrkeskompetens.

Efter en mängd informella kontakter fusionerades Svenska Lantbruksskolornas Lärarförening och Sveriges Lantbrukslärares Förening. Den nya sammanslagna föreningen med namnet Lantbrukslärarnas förening bildades 1984. Resultatet blev en ideell förening med uppgift att främst arbeta med fortbildningsfrågor och läromedelsutveckling. Om detta och den fortsatta utvecklingen berättar Karl-Henrik Höckerfelt i sina bidrag till denna minnesskrift.

Naturbruksundervisning – en tillbakablick

Av Axel Ullerås

Sedan jag i mitten av 1950-talet som elev kom i kontakt med lantbruksutbildning har mycket förändrats och utvecklats när det gäller undervisningsmetoder och hjälpmedel. Då var det ordet – det talade och det skrivna – som gällde. Lyssna, läsa, lära! De tekniska hjälpmedlen var sparsamt förekommande. Kulspetspennan – en självklarhet idag – hade nyss gjort sin entré och var nästan ett exklusivt skrivredskap. Möjligheterna att mångfaldiga material och illustrera med bild och ljud var sparsamma.

Två apparater minns jag. Skioptikonapparaten och spritduplikatorn. Skioptikon användes när läraren ville visa bilder ur någon källa som eleverna inte hade tillgång till. Det krävde mörkläggning, apparaten var ljussvag. Med möda kunde man ana de fantastiska bilder som läraren beskrev.

Ett klassiskt sätt att kopiera gjordes med svart tavla och krita. Läraren skrev och eleverna skrev av. Särskilt minns jag en av mina kära lärare som under ständig vandring och oavbruten monolog fyllde en fyra meter lång tavla med tätskriven text. Och vi elever skrev snällt av i våra anteckningsböcker.

Att kopiera texter var annars en komplicerad procedur. Det kunde göras genom att ett antal papper och mellanliggande kalkerpapper sattes i skrivmaskinen och så hamrade man på tangenterna. Upplagen blev begränsad och läsbarheten på kopiorna dålig. Så fanns spritduplikatorn, som mest användes för att göra skrivningar. Först framställdes ett original, vanligen med skrivmaskin. Sedan monterades originalet i

duplikatorn varpå filtdynan fuktades lagom mycket med duplikatorsprit och så fick man veva fram kopiorna. Det var spännande att se hur många läsbara kopior man kunde dra innan originalet var avfärgat. Senare kom stenciltryckmaskinen (oftast en Gestetner) som gav fina kopior och där originalet kunde användas till massor av kopior. Men samma omständliga procedur. Först skriva originalet i skrivmaskin, sedan bränna det i en särskild apparat och därefter kopiera. Ofta blev händerna och omgivningen i övrigt nedsmetade med svart färg. Men originalet kunde förvaras i speciella skåp och användas år efter år. Inte så sällan var läraren omedveten om att budskapet åldrats – alltför snabbt.

1966 gick jag själv lärarutbildningen. Den så kallade Jällakursen, som då var 16 veckor kort. Där fick vi ägna ett antal timmar åt att hantera pedagogiska hjälpmedel som filmprojektor, småbildsprojektor, OH-projektor, värmekopiering för att nämna några tekniska underverk. Hur det gick till att skarva en film, byta projektorlampa, anpassa textstorlek för att få läsbara OH-original var viktiga kunskaper. Television och video hade knappast gjort sitt intåg i klassrummen. Än mindre dator, scanner, PowerPoint, CD-rom, DVD, kopiering on line och alla andra faciliteter som nu finns att tillgå.

Nu har svarta tavlan blivit vit. Kritorna som ofta gnisslade och bröts av har ersatts av (alltför ofta uttorkade) spritpennor. De gamla apparaterna, som dagens lärare skulle skratta åt (och stå handfallna inför), har skrotats eller hamnat på museum. Datorn med all kringutrustning har tagit över! Våra elever går en helt annan tid till mötes än den förgångna. Förhoppningsvis väl rustade!

Jämsides med att nya pedagogiska hjälpmedel tagits i bruk förändrades undervisningsmetoderna. Föreläsningen enligt klassiskt mönster dominerade länge. Mästaren undervisar sina lärjungar. Nutida pedagoger säger att man aktivt kan lyssna och ta till sig endast ca tio minuter i sträck. Därför är det viktigt med elevaktivitet och variation. Att individualisera undervisningen. Under min lärarpraktik, och givetvis alla år därefter, skulle varje lektionspass innehålla någon form av arbetsuppgift. Den bearbetades individuellt eller i grupp. Särskilt för en nybliven lärare var det ett omfattande arbete att konstruera alla dessa arbetsuppgifter. Ett lovvärt försök att samla pärlorna från lärarnas skrivbordslådor och

sedan förmedla dem till kolleger gjordes av Agrodidact. Det hade varit värt framgång och hade kanske lyckats om man kunnat utnyttja modern dator teknik och Internet.

Självinstruerande studiematerial användes på 1960- och 70-talen. Ett hette *Normerad utbildning i mjölkning*. Med bandspelaren som lärare skulle eleverna mjölka korna Ada, Beda, Cilla och Disa. På samma sätt skulle eleverna lära sig köra skördetröska i körgård eller plöja. Men verklighetens teknik sprang snabbt ifrån bandspelarinstruktionerna. Idag mjölkas kor med robot och en modern skördetröska är i hög grad datoriserad.

Det bästa läromedlet har väl alltsedan Gutenbergs tid varit en god lärobok att sätta i händerna på eleverna. För lantbruksundervisningen producerades sådana under en lång följd av år främst av LTs förlag och numera av Natur och Kultur. Det skedde till stor del i en fruktbar symbios mellan förlaget och Lärareföreningen. De verksamma pedagogerna uppmärksammade var behoven fanns och idéerna kanaliserades till LT, och i många fall blev idégivarna författare. Resultatet blev till stor nytta och glädje för alla parter. För att få större upplagor och bättre ekonomi blev en del böcker en kompromiss mellan lärobok och handbok avsedd för en större läsarkrets. Mycken möda lades ned på att framställa läroböcker med smaklig layout, bra illustrationer, marginalrubriker, instuderingsfrågor och höga läsbarhetsindex. I de flesta fall med mycket lyckat resultat. Hur framtidens läroböcker kan hävda sig i konkurrensen med det rikliga flödet på Internet återstår att se.

Jordbruksdrift i lantbruksskolornas regi har alltid haft stor betydelse. Närheten till praktiken har varit en stor styrka. Från början kom eleverna till skolan vid relativt vuxen ålder och med gedigna praktiska erfarenheter. De sökte sig till lantmannaskolor utan skoljordbruk och med huvudsakligen teoretisk utbildning. Stommen i deras kursutbud var den så kallade vinterkursen, som bondsönerna kunde gå under årets mindre bråda tid. Den andra skolkategorin hette lantbruksskolor och de hade rejäla skoljordbruk med omfattande växtodling och djurhållning. Kurserna var ett- eller tvååriga och eleverna fick slita hårt på fält och i djurstallar. Målet var till stor del att utbilda arbetsledare för större jordbruksföretag.

År 1939 kom riksdagsbeslut att alla lantmannaskolor på några års sikt skulle skaffa skoljordbruk. Det ledde till nedläggningar och till utflyttning av ett antal tätortsförlagda skolor. Vinterkurserna dominerade fortfarande och skoljordbruken sköttes till stor del av fast anställd personal och lantbrukselever.

Vid gymnasiereformen 1971 infördes den tvååriga jordbrukslinjen. Eleverna rekryterades direkt från grundskolan utan tidigare praktik. Det ställde stora krav på skoljordbrukens resurser och nu följde en expansiv period med utökning av arealer och nybyggnad av djurstallar och verkstadslokaler. Undervisningen organiserades ofta med en eller två praktikdagar per vecka och resten teori. Under vår- och höstbruk avsattes några veckor helt för praktiskt arbete. Då var det ibland nästan slagsmål om traktorerna. Men den omväxlingen och den direkta kopplingen mellan teori och praktik passade de flesta elever väldigt bra. Det finns många vittnesmål om två mycket lärorika och roliga år på jordbrukslinjen.

Vid nästa gymnasiereform i början av 1990-talet förvandlades naturbrukslinjen till ett treårigt gymnasieprogram. Nu skulle den praktiska utbildningen delvis skötas av näringen genom arbetsplatsförlagd utbildning. Detta samt en förskjutning av elevernas inriktning har i någon mån minskat skoljordbrukens betydelse. Den tekniska utvecklingen och strukturkraven har tillsammans med kärv ekonomi gjort det svårare för skoljordbruken att hävda sin ställning. Men fortfarande behöver de elever som kommer direkt från grundskolan möta den praktiska verkligheten under lugna och välordnade förhållanden på ett skoljordbruk. Och ännu är det faktiskt inte möjligt att plöja en slutfåra eller kastrera en galtgris med Internet – annat än rent virtuellt. Fortfarande krävs praktisk kunskap!

Lärollen, metoderna och hjälpmedlen förändras ständigt. Ibland är det kortlivade modeflugor. Allting har sin tid, och vart företag under himlen har sin tid. Pedagogisk verksamhet är i många avseenden experiment. Resultaten visar sig ett eller flera decennier senare. Det gäller att pröva – och behålla det som är gott. ”Det finns inga sanningar (inom pedagogiken) – endast sannolikheter” sa min pedagogikprofessor Peep Koort på 1960-talet. En sanning som står sig!

Skolreformer under femtio år

Av Bertil Larsson

Kursformer, läroplaner, huvudmän och myndigheter

Lärarnas arbetsvillkor är beroende av undervisningens organisation som kursformer och läroplaner och av hur tillsynsmyndigheter och huvudmän fullgör sina uppgifter. Inom lantbruksundervisningen har det funnits en frekvent och konstruktiv samverkan mellan lärarna och myndigheterna i arbetet med skolreformerna. Lärarorganisationerna har fungerat som informell samtalspart eller remissinstans för myndigheterna. Information om förestående förändringar har kanaliserats genom lärarorganisationerna och enskilda lärare har ofta engagerats för expertuppdrag åt myndigheterna. Många lärare och skolledare har också växlat mellan tjänster inom skolmyndigheterna och arbete på fältet.

Lantbruksundervisningen har reformerats genomgripande åren 1963 och 1971 samt under perioden omkring 1990. Frånsett 1963 har det skett i spåren av generella reformer. Däremellan har glidande förändringar skett men denna beskrivning begränsas till huvuddragen i utvecklingen. En utveckling som trots alla reformer har stark kontinuitet.

1950-talets lantbruksundervisning – en bakgrundsbild

Fram till 1963 års reform speglades utbildningsprofilen i skolornas beteckningar som lantbruksskola, lantmannaskola eller jordbruksskola.

Lantbruksskolornas målgrupp var främst blivande arbetsledare. Kurserna var ett- eller tvååriga med tydlig praktisk profil. Den teoretiska utbildningen kombinerades med arbete på de stora jordbruk som tillhörde dessa skolor. Under hela lantbruksutbildningens historia har det funnits lantbruksskolor i flertalet län. Klassiska exempel på lantbruksskolor i termens dåtida betydelse var Bollerup, Bjärka-Säby och Ulfhäll. Även vid Ultuna och Alnarp fanns lantbruksskolor vid sidan av den högre utbildningen.

Lantmannaskolorna hade ofta sina rötter i folkhögskolor och utbildningen präglades av folkhögskolans inriktning mot medborgarkunskap i vid mening. Målgruppen var blivande lantbrukare och lantmannaskolans orientering mot samhällsfrågor är en del i förklaringen till böndernas starka position i det offentliga livet. Utbildningen var i huvudsak begränsad till en vinterkurs och av naturliga skäl dominerad av lektioner. Eleverna förutsattes ha tillräckliga praktiska förkunskaper och ålderskravet 18 år var en viss garanti för detta. På somrarna bedrevs en del undervisning i tilläggskurser till vinterns kurser och i de då vanliga kontrollassistentkurserna. Lärarna hade ofta fyllnadstjänstgöring som rådgivare på hushållningssällskapen, vilket förstärkte banden mellan undervisning och rådgivning och gav lärarna en värdefull kontakt med bygdens lantbruk. Lantmannaskolorna var ofta samförslagda med lanthushållsskolor, vilket verksamt bidrog till deras attraktionskraft.

Jordbruksskolorna tillkom 1928 och var inriktade mot ungdomar i åldern 14–17 år. Eleverna kunde komma direkt från folkskolan och inga yrkesmässiga förkunskaper krävdes, vilket kompensades med undervisningens praktiska inriktning. I hela landet fanns endast fyra jordbruksskolor enligt uppgift i Rydås verk *Boken och plogen*. De var Vittjärvgården och Pålkem i Norrbotten, Sorselegården i Västerbotten samt Gålö i Stockholms län. Sunnerdahls praktiska ungdomsskolor i Bro, Säbyholmsskolans föregångare, hade liknande profil men bredare inriktning och betecknades ej som jordbruksskola.

Omorganisation och tydligare utbildningsgång från 1963

1963 inordnades yrkesutbildningen inom lantbruk i den gemensamma formen lantbruksskola. Inom Lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå genomfördes ett ambitiöst arbete med kursplaner. Dessa var mycket detaljerade med anvisning av tid och innehåll för varje enskilt moment. Utbildningsgången systematiserades i tre tydliga nivåer: förberedande, grundläggande och vidareutbildning. Kopplingen till lantmästarutbildningen tydliggjordes genom behörighetskravet driftsledarkurs.

Trots den förändrade terminologin fanns starka band med tidigare skolformer. Jordbruksskolornas modell fördes vidare i de praktisk/teoretiska kurserna på **förberedande** nivå, där eleverna kunde tas in direkt efter grundskolan. Därmed breddades vägen in i utbildningen för ungdomar utan egen yrkesanknytning och speciellt för flickor. PT-kurserna, som var den välkända benämningen, var i sin tur förelöpare till jordbrukslinjen i gymnasieskolan från 1971.

Grundutbildningen fanns som vinterkurser och helårskurser och var präglad av arvet från lantmannaskolorna. För intagning krävdes 18 års ålder och viss yrkespraktik, men konkurrensen om elevunderlaget gjorde att tillämpningen inte var så strikt. En intressant utveckling av vinterkurserna var den så kallade hemkontakten, som innebar att lärarna följde upp vinterns undervisning med besök på elevernas hemgård eller arbetsplats och som avslutades med en återsamling några dagar på hösten. Framgången för denna verksamhet speglade att flertalet elever kom från lantbruk och återvände dit efter vinterns kurs. Vid ett tiotal skolor fanns en skogsbetonad variant av vinterkursen och det fanns också en komprimerad grundkurs om endast 10 veckor avsedd för äldre elever. Grundutbildningen var den breda kursformen och finns med i bagaget för många av dagens äldre lantbrukare.

Vidareutbildningens huvudformer var en arbets- och driftsledarkurs (AD-kurs) om 42 veckor och en förkortad driftsledarkurs (Fd-kurs) om 21 veckor. Särskilt AD-kursen var en tydlig efterföljare till de gamla lantbruksskolornas utbildning genom sin betoning på kunskaper i ar-

betsledning. Det fanns också en ladugårdsförmanskurs om 24 veckor. Även specialkurserna hänfördes till nivån vidareutbildning. De var på 8–12 veckor och fanns inom växtodling, husdjurskötsel i flera varianter – maskinskötsel, byggnadslära och företagsekonomi. Maskinskötarkursen var den i särklass mest efterfrågade men även husdjurs- och ekonomikurserna var framgångsrika.

Lantmästarutbildningen var på 1960-talet ett- eller tvåårig och sammanbunden med lantbruksskolornas utbildning genom antagningskraven. För tvåårsvarianten krävdes utöver allmänna ämnen grundläggande lantbruksutbildning och två års praktik. Den upphörde i början på 1970-talet medan den ettåriga formen blev bestående fram till 1993 då en tvåårig utbildning återinfördes. För den ettåriga lantmästarutbildningen gav AD-kurs direkt behörighet medan Fd-kursen måste kompletteras med kurs i maskinskötsel och sex månaders praktik. En sammanhängande utbildningsgång med växling mellan skolförlagd utbildning och praktik fram till lantmästarutbildning var därmed etablerad.

Under 1960-talet var undervisningen på sekundär nivå (dagens gymnasienivå) i skolväsendet som helhet uppdelad i yrkesskola, fackskola och gymnasium. Lantbruksundervisningen var inte tydligt hemmahörande i någon av dessa kategorier. Den var inte så färdighetsinriktad som flertalet yrkesutbildningar och hade en lång tradition av undervisning i naturvetenskap och inslag av medborgarkunskap. I ett gammalt betygsformulär finns matematik, fysik, kemi, geologi, botanik och bakteriologi med som "hjälpvetenskaper". Denna omsorg om den naturvetenskapliga grundens betydelse är ett av lantbruksundervisningens kännetecken.

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien var **tillsynsmyndighet** för lantbruksundervisningen fram till föregående sekelskifte då denna funktion överfördes till Lantbruksstyrelsen, där den förblev fram till 1971 års skolreform. Fram till samma tidpunkt fanns en brokig skara av **huvudmän** dvs ägare till lantbruksskolorna och dess föregångare. Landstingen var huvudmän för flertalet skolor, men hushållningssällskap, stiftelser, garantiföreningar och andra aktörer fanns, eller hade funnits, som ägare. Hushållningssällskapen hade en viktig roll för att

etablera och driva skolor i ett tidigare skede och fanns i något fall kvar ända till 1971. I Skåne var garantiföreningar vanliga, en form som ligger nära motsvarigheten i Danmark. Längre tillbaka var det vanligt med privata ägare till lantbruksskolor. Så länge lantbruksskolor i termens tidigare betydelse fanns vid Ultuna och Alnarp var även staten engagerad som huvudman för lägre lantbruksundervisning.

Många faktorer som berörts här bidrog till att lantbruksundervisningen fram till 1971 års gymnasiereform var starkare knuten till näringen än senare. Distansen till andra skolformer på motsvarande nivå – rekryteringsmönstret, fackämbetsverket Lantbruksstyrelsen som tillsynsmyndighet, lärarnas fyllnadstjänstgöring inom hushållningssällskapen och deras utbildning inom Lantbruksuniversitetet samt skolornas ägarförhållande och lokalisering – är bidragande orsaker till de täta banden mellan skolorna och näringen. Denna närhet till näringen präglade lantbruksundervisningen men är inte unik för yrkesområdet. All yrkesutbildning lever i ett intressefält med elevens personliga utveckling, samhällets krav på allmänkunskap och avnämarnas förväntningar på yrkeskompetens som viktiga parametrar. Näringarnas roll och inflytande är också en ofta uppmärksammas fråga vid internationella jämförelser. Danmark är det tydligaste exemplet på ett land där lantbruksnäringen fortfarande är ledande aktör inom lantbruksutbildningen. I Sverige har näringen fortsatt att ha en betydelsefull roll för lantbruksundervisningen, men den är inte den interna angelägenhet inom lantbrukssfären som den till viss del var fram till 1971.

Gymnasiereformen 1971 och linjetiden

Med gymnasiereformen 1971 ersattes de tidigare formerna gymnasium, fackskola och yrkesskola med en åtminstone till namnet gemensam gymnasieskola. Det innebar en mer genomgripande förändring för lantbruksundervisningen än någon tidigare eller senare reform fram till nu. Visserligen behölls flertalet kursformer från 1960-talet, nu i skepnad av specialkurser i gymnasieskolan, men tyngdpunkten försköts raskt till den tvååriga jordbrukslinjen. SÖ tog över tillsynsansvaret från Lantbruksstyrelsen liksom från andra fackämbetsverk som haft ansvar

för yrkesutbildning inom sitt område. Skogsstyrelsen är en parallell. Lantbrukets Yrkesnämnd bildades dels för att kompensera bortfallet av Lantbruksstyrelsens agrara kunskande, dels för att vara en samlad företrädare för alla yrkeskategorier inom lantbruket. Enskilt huvudmannaskap förbjöds och för de kommande 25 åren blev landstingen ensamma i denna roll, med undantag för de speciella förhållandena på Gotland. Timplanen per vecka för nykomlingen jordbrukslinjen var följande:

Ämne	Åk 1	Åk 2
Svenska	4	–
Arbetslivsorientering	1	1
Animalieproduktion	9–8	
Växtodling	8–7	9–8
Lantbruksmaskiner och byggnadsunderhåll	10–9	9–8
Lantbruksekonomi	2	7
Ergonomi	1	1
Gymnastik	2	2
Timme till förfogande	1	–

Tillkommer 3 timmar i minst 1 av följande ämnen: Engelska, B- eller C-språk, Religionskunskap, Psykologi, Samhällskunskap, Konsumentkunskap, Matematik, Musik eller Teckning. Det fanns också möjlighet till fritt tillval t ex för skogsundervisning. Klasserna fick delas i 13 respektive 17 timmar för praktisk undervisning.

Denna timplan gällde 1977, vissa ändringar kan ha skett senare.

Nya krav på undervisningen krävde nya grepp. Två av de mest uppmärksammade var **normerad utbildning** och **produktionsbunden undervisning** på lantbruk utanför skolan, föregångare till dagens arbetsplatsförlagda utbildning.

Undervisningsteknologi var ett aktuellt begrepp omkring 1970. Det byggde på inlärningsteorier av främst Skinner och kännetecknades av krav på tydliga och mätbara mål uttryckta i beteendetermer och stor tilltro till undervisningsmaterial. Det innebar en reaktion mot en allt

för lärarcentrerad undervisning. Vid en pedagogisk konferens i Köpenhamn uttryckte en föreläsare detta med formuleringen ”läraren är ett läromedel bland alla andra”.

Jordbrukslinjens kursplaner utformades följaktligen i termer av mål för vad eleven skulle kunna redogöra för eller utföra efter genomgångna moment i kursen, vilket då var en nyhet. Under SÖs ledning producerades en hel del material för stationsundervisning. Den mest kända och ofta förlöjligade tillämpningen inom lantbruksutbildningen var normerad utbildning i mjölkning, där eleverna fick lära sig mjölkningsorganens funktion på gummijuver. Den följdes av flera andra utbildningsstationer med förproducerat instruktionsmaterial.

1970-talet var den gröna vågens tid. Den tidsandan och en utbildning öppen direkt efter grundskolan gjorde jordbrukslinjen framgångsrik. Flickorna kom talrikt, och efter några år var jordbrukslinjen den av alla gymnasielinjer som hade mest jämvikt mellan könen. Intagningskraven skärptes genom betygskonkurrens och läströtta pojkar med mest traktor i blick var förlorarna. Men grundkurs 40 veckor fanns kvar och var ett välkommet alternativ som dämpade en del av oron i lantbrukarfamiljerna. Den kursen lockade också elever med annan gymnasieutbildning och/eller gedigen praktik.

De allmänna ämnena krävde lärare med annan kompetens än den agrara och den praktiska undervisningen ökade behovet av yrkeslärare. Lärarkollegierna fick förändrad sammansättning och utökades i takt med förlängd utbildningstid och fler elever. Kraven på lokaler och utrustning för praktisk undervisning växte. Resursbehovet hade inventerats i en organisationskommitté för JST-utbildning, OJST. Deras kravlista för jordbrukets del angav behovet av arealer, djur och maskiner och fick normgivande betydelse för den omvälvande upprustning som genomfördes på skolorna under 1970-talet. En upprustning som kunde genomföras därför att senare tiders ekonomiska åtstramning då var ett okänt fenomen.

Trots skolornas upprustning var de egna resurserna ofta otillräckliga för elevernas färdighetsutbildning. En lösning blev att dra in lantbruken i skolans omgivning i undervisningen. Förkortningen PU stod för **produktionsbunden undervisning** och PU-gårdar blev ett känt

begrepp. Men det fanns mycket skilda uppfattningar om denna. Några skolor hävdade bestämt att kvaliteten blev ojämn och att skolorna till det yttersta skulle anstränga sig för att bedriva all undervisning i egen regi. Andra att den eventuella ojämnheten uppvägdes av den närkontakt med praktiskt lantbruk som PU gav. Med PU-gårdarna kom många lantbrukare att engageras i utbildningen och denna nya kontaktyta var utomordentligt värdefull. Ett flertal utvärderingar har visat på stor ömsesidig uppskattning mellan PU-vårdar och elever. Näringslivets medansvar och delaktighet i undervisningen har ju senare vidgats ytterligare genom begreppet APU, arbetsplatsförlagd utbildning, i programgymnasiet.

En konfliktladdad fråga under 1970-talet var läsårsförläggningen. I spåren av gymnasiereformen bestämdes att lantbrukslärarna skulle ha så kallade ferietjänster i stället för semestertjänster som tidigare. Därmed skulle lärarnas tjänstgöring begränsas till den i skolan vanliga terminstiden och de skulle förlora ett par löneklasser. Dessa hade utgått som kompensation för den rörliga och längre årsarbetstid som gällt förut. Beslut genomfördes utan förhandlingar med Lärareföreningen och mötte kraftiga protester. Lärarfackets motdrag var att rekommendera strikt tillämpning av det allmänna skolväsendets läsårsförläggning. I näringen reagerade man i sin tur mot att de väl utrustade skolorbruken inte utnyttjades fullt ut för undervisning under sommaren och hade ringa förståelse för den fackliga konflikt som var grundproblemet. Efterhand tonades motsättningarna ner. Skolorna behöll en del elever som anställda under sommaren och gjorde vissa anpassningar av undervisningstiden. Inom lantbruket fanns också de som välkomnade sommarlediga elever som arbetskraft och gärna såg att de fick lämna skolan. Under 1980-talet blev det allt vanligare med förskjutet läsår och en segdragen tvistefråga ärrades över.

Under 1970-talet ökade antalet antagna elever i grundutbildning från 1 700 till 2 000 i avrundade tal och denna höga nivå behölls fram till 1985. Mellan kursformerna skedde stora förskjutningar under samma tid. Den tvååriga jordbrukslinjen ökade hela tiden, liksom grundkurs 40 veckor, medan vinterkursen om 20 alternativt 25 veckor tonade bort i slutet på 1970-talet. Den måttliga ökningen i genomströmning kombine-

rades följaktligen med stor ökning av antalet elever på skolorna genom att en tvåårig utbildning övertog huvudrollen från en vinterkurs. Hela skolklimatet påverkades i hög grad av att flertalet elever var i gymnasieålder och att många av dem flickor. Lantbruksskolorna var fortfarande mycket små som gymnasieskolor men stora som internatskolor. Förändringar som betydde mycket för lärarnas arbetssituation.

Vidareutbildningen hade liksom grundutbildningen god elevtillslutning under perioden fram till mitten på 1980-talet i såväl driftsledarkurser som kortare specialkurser.

Perioden 1971–85 präglades av skolornas upprustning och stabil elevtillströmning. Därefter inträffade en brant nedgång i sökandentresse. En krisstämning spred sig på skolorna, delvis som en reflex av stämningarna i näringen. Men då var vi redan inne i förberedelserna för nästa gymnasiereform.

Skolreformerna från 1988 och programtiden

En anekdot berättar att dåvarande utbildningsministern Lena Hjelm-Wallén besökte en tvåårig yrkesutbildning i Uppsala och förskräcktes över elevernas svaga språkkunskaper. Hennes slutsats var att yrkes eleverna måste få bättre allmän skolunderbyggnad och att förlängd gymnasieutbildning var lösningen. Sant eller inte men under 1985 började en översyn av de gymnasiala yrkesutbildningarna, ÖGY, och därmed var vägen till naturbruksprogrammet för vår del anträd. Men den drygt tioåriga reformperiod vars flaggskepp är programgymnasiet innehöll fler komponenter. I översikt var de viktigaste följande:

- det treåriga programgymnasiet inrättas
- gymnasieskolan kommunaliseras
- boskillnad mellan gymnasieutbildning och vuxenutbildning
- SÖ och länskolnämnderna avskaffas och ersätts med Skolverket
- landstingens ensamrätt och skyldighet att svara för naturbruks- och vårdutbildning upphävs

Övergången från tvååriga yrkeslinjer till treåriga program tog lång tid. ÖGY ledde fram till en proposition om försöksverksamhet 1988 som inleddes samma år och fick pågå med intagningar till 1991. Den 5 juni detta år antog riksdagen propositionen *Växa med kunskaper* och med denna var ramen för programgymnasiet fastlagd. I denna utdragna process var skolledare, lärare och lärarorganisationer aktiva medverkande. Organisationerna hade mandat i de centrala läroplansgrupperna inom SÖ, flera lärare medverkade som experter med kursplaneutformning och framför allt krävde genomförandet ett stort arbete på fältet. Erfarenheterna från de 15 skolor som gick med i försöksverksamheten direkt från starten 1988 hade särskilt stor betydelse för den fortsatta utvecklingen.

Utöver förlängningen till tre år innebar reformen några väsentliga förändringar för all yrkesutbildning. Inom parentes anges de termer som gällde under försöksverksamheten:

- kärnämnen (allmänna ämnen) fick utökad omfattning i tid och ämnesbredd och alla yrkesprogram (linjer) fick en gemensam plattform av sådana
- APU blev obligatorisk och fick betydande omfattning
- basenheten i styrdokumentet blev kurser (moduler) i stället för som tidigare ämnen
- bredare ingångar skapades

Direktivet bredare ingångar uppfylldes för vår del genom att naturbruksprogrammet (linjen) skapades som ett paraply för jordbruk, skogsbruk, trädgård, djurvård, hästhållning, vattenbruk samt natur och miljö. Men denna konstellation var ingalunda given från början. Djurvård och hästhållning kom in från sidan och ingen förutsåg att de skulle växa till programmets mest elevdragande inriktningar. Däremot fanns stora förhoppningar på vattenbruk som inte alls har infriats.

Lärarkårens internationella kontakter var en värdefull inspirationskälla under arbetet med naturbruksprogrammet. Skottland var ett föregångsland för modulisering av yrkesutbildningen. I flera länder med likartade naturliga förutsättningar som Sverige hade man sammanfört gröna utbildningar. En engelskspråkig term som väl täcker detta är

Land based sector, som nära motsvarar vårt begrepp naturbruk, ett lån från Norge.

Introduktionen av naturbruksprogrammet var inte problemfri. En bärande idé var att alla inriktningar handlade om tillämpad naturvetenskap och förenades av gemensamma yrkeskrav inom biologi, teknik och ekonomi. Men denna idé bröts mot starka och relevanta särintressen. Yrkesprofilerna försvagades och många lärare kände att deras kompetens inte fick samma genomslag som förut. Inom jord och skog var breddningen mer accepterad i bygder med tradition av mångbruk än inom utpräglade jordbruks- eller skogsbruksbygder. Naturbruksmodellen fick dock starkt stöd av två grupper inom lantbruket. Dels av lantarbetarförbundet som särskilt värdesatte den ökade allmänkompetensen, dels av LRF-ungdomen som tidigt såg breddat företagande som landsbygdens chans. Sedd i backspegeln framstår naturbruksmodellen som en spegelbild av utvecklingen på landsbygden där hästhållning, turism, gårdsbutiker, bo på lantgård med mera ger välkommen motvikt till den vikande arbetsvolymen inom primärproduktionen. Utöver breddningen inom kärnämnen och yrkesämnen har fördjupningen med naturvetenskaplig variant stärkt naturbruksprogrammets ställning inom gymnasieskolan och därmed de enskilda skolornas position.

Naturbruksskolorna kom snabbt igång med försöksverksamheten och hade en tätposition jämfört med andra programområden. Detta till stor del tack vare ambitionen och kompetensen hos SÖs ledning. Samtidigt med övergången från försöksverksamhet till permanenta program upplöstes SÖ och nya krafter inom Skolverket utan fackkunskaper tog över samordningsansvaret. Det kostade tempo i arbetet, men efter ett stökigt år återvanns utvecklingstakten även på central nivå. Vid läsårsstarten 1992 gjordes all intagning vid naturbruksskolornas gymnasiala utbildning till naturbruksprogrammet och därmed var de två år före det definitiva slutåret för intagning till tvååriga linjer.

Skolverket gjorde 1996 en utvärdering av naturbruksprogrammet som är ett välförtjänt erkännande till alla de lärare och skolledare som förverkligat intentionerna i programmet. Citat ur rapporten: "Efter vandringar runt ridhus, djurhus, trädgårdsland, maskinhallar och ladugårdar tillsammans med NP-elever slås vi av något återkommande

som kan associeras till ord som åskådighet, urskilningsförmåga och uppmärksamhet. Elever på NP kan skilja ut hur en häst travar och vad en kanin tycker om. De ser om en växt trivs och de hör när en maskin krånglar. De vet när det är dags att så och skörda, om virket är friskt och åt vilket håll ett träd faller. Alla dessa sätt att urskilja har en teoretisk aspekt, de bygger på en mängd observationer och eleverna utvecklar så småningom en blick som är teori i handling. De bär denna teori med sig i klassrummet och kan där under lärares ledning sätta ord på erfarenheterna och så småningom kommunicera dem. De blir dugliga i sitt fack utan att de riktigt vet hur det hela gick till. Motsvarigheten till 'organiskt' lärande har vi inte sett på något annat gymnasieprogram, hotell- och restaurangprogrammet undantaget."

Vid 1990-talets gymnasiereform gjordes boskillnad mellan ungdoms- och vuxenutbildning. Begreppet specialkurser i gymnasieskolan, eller gymnasieskolans lilla ram, upphörde från läsåret 1994–95. Dit hade en stor del av lantbruksundervisningen som ettårig grundutbildning, driftsledarkurser och specialkurser hört. Inget annat programområde hade så stor andel lilla ramen-kurser, vilket var en direkt följd av lantbrukets rekryteringsmönster med sena etableringar. Alla dessa utbildningar hänfördes nu till den kommunala vuxenutbildningen. Det innebar inte att landstingen förlorade rätten att anordna utbildningarna, men elevernas rätt till utbildningarna prövades efter snävare kriterier än dem som gällde för gymnasieutbildningen.

Under en mellanperiod blev begreppet påbyggnadsutbildning inom vuxenutbildning en räddningsplanka för den mer kvalificerade lantbruksutbildningen. Skolverket sjösatte i samband därmed en ny – eller snarare nygammal – modell för kursplaneutformning. Centralt fastställdes endast generella riktlinjer med mål för utbildningen oberoende av yrkesinriktning. Inom denna ram fick de som anordnade utbildningarna lämna förslag till mer detaljerade kursplaner som skulle godkännas av Skolverket. I ett avseende var man därmed tillbaka till ett förfarande som gällt före 1960-talets reform av lantbruksutbildningen.

Den begränsade tillgängligheten till kortare grundutbildning och påbyggnadsutbildning medförde att den tidigare strikta kopplingen mellan lantbruksskolornas kurser och lantmästarutbildningen bröts.

Redan 1993 hade denna utbildning gjorts om till tvåårig och antagningskravet på driftsledarkurs tagits bort, men den behölls för grundutbildning. En mycket uppskattad utbildningsgång för presumtiva lantmätare var annat gymnasieprogram – ofta naturvetenskaplig linje ettårig grundkurs och praktik. När många med annan gymnasieutbildning vägrades tillgång till ettårig grundutbildning inom vuxenutbildningen kunde inte heller kravet på grundutbildning bibehållas fullt ut för antagning. Elever med naturvetenskapligt gymnasieprogram fick därför en egen fil in i lantmästarprogrammet utan krav på grundutbildning inom lantbruk men med bibehållet praktikkrav.

Efterhand insåg man att yrkeslivet hade behov av mer kvalificerat yrkeskunnande än det som gymnasieskolan kunde ge och att tillgången till sådan utbildning inte kunde avgöras av ganska slumpmässiga kommunala prövningar. Efter ett snabbt utredningsarbete togs 1996 beslut om en ny utbildningsform med beteckningen **Kvalificerad yrkesutbildning, KY**. Den mest avgörande skillnaden mot påbyggnadsutbildning inom vuxenutbildning var att KY var helt statligt finansierat. Därmed togs ett steg tillbaka från det tidiga 1990-talets totala kommunalisering. Redan samma år, 1996, startades den första KY-kursen inom lantbruket genom den Biologiska Yrkeshögskolan i Skara, BYS, och den har efterhand fått flera efterföljare inom jordbruk, skogsbruk, trädgård och hästhållning och är nu en väl etablerad utbildningsnivå.

Ny roll för kommunerna och andra huvudmän

I början på 1990-talet kommunaliserades skolan. Den generella innebörden var att det tidigare öronmärkta statsbidraget till skolan ersattes med en anonym post i penningtransaktionerna mellan stat och kommunerna och att lärartjänsterna blev kommunala. Därmed fick kommunerna ett odelat ekonomiskt ansvar för grundskola, gymnasieskola och vuxenutbildning och varje elevplats fick en prislapp. Efter en övergångstid fick detta fullt genomslag för landstingens utbildningar, som därigenom blev en form av uppdragsutbildning med kommunerna som köpare. Därmed uppstod ett dubbelkommando vid elevrekrytering. Två villkor måste uppfyllas. Dels att eleven antogs av skolan,

dels att elevens hemkommun godkände kostnadsansvaret. För den gymnasiala undervisningen begränsades problemet av att eleverna garanterades tillgång till sökt program, men för vuxenutbildningen blev nyordningen ödesdiger.

Den 1 juli 1996 upphörde landstingens totalansvar för vård- och naturbruksutbildning. Redan tidigare hade det varit möjligt för kommuner att driva naturbruksutbildningar efter överenskommelse med landstinget. Så hade skett dels i Västerbotten, dels i några kommuner som fick fortsätta med djurvårdsutbildningar trots att dessa förts in i naturbruksprogrammet. Gotland är ett särfall genom att landsting och kommun sammanfaller. Med reformen 1996 revs hela fältet upp och en brokig flora av lösningar har växt fram efter ett mycket omständligt förhandlingsarbete. Som huvudmän när detta skrivs finns fortfarande några landsting, och i övrigt enskilda kommuner eller kommunförbund och enskilt huvudmannaskap med personalsammanslutningar, hushållningssällskap, trädgårdsnäringsorganisationer och LRF som intressenter. Hushållningssällskapens återinträde är ett intressant exempel på utvecklingens cirkelgång. Som förut nämnts hade de en betydelsefull roll när lantbruksutbildningen etablerades. Den tonades ner efterhand och förbjöds vid gymnasiereformen 1971 för att återkomma i slutet på förra seklet.

Nedlagda, förändrade eller nyetablerade skolor

När Svenska Lantbruksskolornas Lärareförening fyllde 50 år 1968 fanns 43 skolor med jordbruksinriktning. Sedan dess har följande förändringar gjorts fram till 2006:

Nedlagda skolor är Finsta, Stenkvista, Ulfhäll, Hammenhög, Hörby, Vassbo och Skellefteå.

Annan inriktning har Hvilan och Osby.

Nyttillkomna är Munkagård samt den Biologiska yrkeshögskolan i Skara, BYS, som dock har annan utbildningsprofil än de ursprungliga lantbruksskolorna.

Det är dock inte nedläggningarna utan upprustningen av de kvarvarande skolorna som är huvudintrycket av trettiofem års utveckling. Det finns fortfarande minst en naturbruksskola i varje län och de har genomgående hög standard. De kan därigenom erbjuda en stimulerande arbetsmiljö för den lärarkår som verkar inom dem.

Ordförandelängd

1918–22	Yngve Melander, Önnestad
1922–32	Gustaf Eliasson, Svalöv
1932–44	Ernst Ernest, Dingle
1944–46	Arvid Zackrisson, Hvilan
1946–52	Valfrid Léngden, Skara
1952–53	Åke Wallinder, Vreta Kloster
1953–63	Nils Ekerot, Bräkne-Hoby
1963–79	Jan Pehrson, Rättvik-Vassbo
1979–87	Eric Oldgren, Plönninge
1987–89	Lars-Gösta Pehrson, Rättvik-Vassbo
1989–90	Göran Barkevall, Munkagård
1990–98	Karl-Henrik Höckerfelt, Skara
1998–2004	Göran Barkevall, Munkagård

Dessa ordförande har – tillsammans med övriga styrelseledamöter, utskottsmedlemmar, lärobokskommittén, ämneskollegier med flera – gjort stora och bestående insatser för Lärareföreningen och därmed även för lantbruksundervisningen i vårt land.

Förkortningar och begrepp

Agrifack	akademiker inom jord, skog, trädgård och konsumtion
APU	arbetsplatsförlagd utbildning
Joint Course	International Joint Course in Agricultural and Horticultural Education
JST	jordbruk, skogsbruk och trädgård
Komvux	Kommunal vuxenutbildning
OJST	Organisationskommittén för JST-utbildning
LRF	Lantbrukarnas Riksförbund
LT	LTs (Lantbrukförbundets Tidskriftsaktiebolags) förlag
LUT 1974	utredningen <i>Lärarytelse och lärarytelse</i>
LYN	Lantbrukets yrkesnämnd
NJF	Nordiska Jordbruksforskare förening
NYN	Naturbrukets yrkesnämnd
SACO	Sveriges Akademikers Centralorganisation som Agrifack är anslutet till
SALF	Sveriges Agronom- och Lantbrukslärares förbund, föregångare till Agrifack (ej att förväxla med Sveriges Arbetsledareförbund, numera Ledarna)
SFL	Svenska Facklärares förbundet, ingår i Lärares förbundet inom TCO
SLF	Sveriges Lantbrukslärares Förening
SLU	Sveriges lantbruksuniversitet
SÖ	Skolöverstyrelsen, föregångare till Skolverket
TCO	Tjänstemännens Centralorganisation
TYN	Trädgårdsnäringens yrkesnämnd
YB	Yrkesutbildningsberedningen
ÖGY	Översyn av gymnasiala yrkesutbildningar

Källor

- Författarnas egna hågkomster och
- Hugo Hedström: *Svenska Lantbruksskolornas Lärareförening 50 år*, Centraltryckeriet Borås, 1968.
- Bo Johansson: *Rapport från kursen 1998 och 2004*, (Joint Course).
- Jacob Kjaer: *The History of the International Joint Course on Agricultural Education*.
- Bertil Larsson: *artiklar i LYN-aktuellt*.
- Naturbrukslärares förening: *Protokoll och andra handlingar*.
- Stig Osterman: *Satt och osatt – fyra decennier i och runt Jordbrukarnas Föreningsblad*. LAND/LTs förlag, 1973.
- Karl Rydå: *Boken och plogen – Lantbrukets skolor under 150 år*. LTs förlag, 1967.
- Svenska Lantmannaskolornas Lärareförening/Gustaf Eliasson (red): *Svenska Lantmannaskolornas Årsskrift 1930*.

